

Kam pelje ameriška politika sile?

Letos si vietnamsko ljudstvo piše dvajseto obletnico revolucije. Dvajset let boja za neodvisnost je dolga doba. Vojna za osvoboditev izpod kolonialnega jarma, za združitev v samostojno državo, vojna proti vsiljivi neazijski kulturi in politiki surove sile je vietnamsko ljudstvo že hudo izčrpal. Na bojiščih in pod letalskimi bombami je padlo že na tisoče in tisoče sinov dežele, ki hoče svobodo. Toda cilji Vietkonga so sveti in nihče izmed borcev ne vpraša, kakšna je njihova cena.

Tu pa ne gre samo za domovinsko vojno vietnamskega ljudstva, gre pravzaprav za vso Azijo, ki hoče živeti sama in si samostojno kovati politiko ter vstopiti v svetovno zgodovino. Azijske države sekajo čedalje bolj globoke rane v stare, preperle vezi, s katerimi jih skušajo »svetovni žandarji«
še naprej priklopiti nase.

Vietnam se je iz preskusnega — in verjetno usodnega — kamna kolonializma spremenil v največji problem človeštva. Po odhodu francoskih kolonialistov so se tam ugnezdili Američani in prinesli vietnamskemu ljudstvu še mnogo huje gorje. Združene države Amerike, ki so polnopravna članica in celo soustanoviteljica Organizacije ZN, grobo kršijo ženevske sporazume iz leta 1954 in sejejo smrt po vietnamskih mestih in vaseh. Vmešavanje v notranje zadeve tuje države, agresija z letalskimi silami in vojni zločini, vse, kar ZDA počenjajo v jugovzhodni Aziji že več let, je prešlo meje vseh dosežanih nasilnih metod tuje nadvlade. Kje je tolikanj razvpito načelo ZDA o svobodi in demokraciji?

Amerika se je odločila streči odpor vietnamskega ljudstva; pri tem ne izbira sredstev. Ameriška vojska uporablja najmodernejšo tehniko in bojne strupe — v nasprotju z mednarodnimi konvencijami; njihova

organizacije bivših borcev — jo ogorčeno obsojajo, sprejemajo protestne resolucije in zahtevajo mir v Indokini.

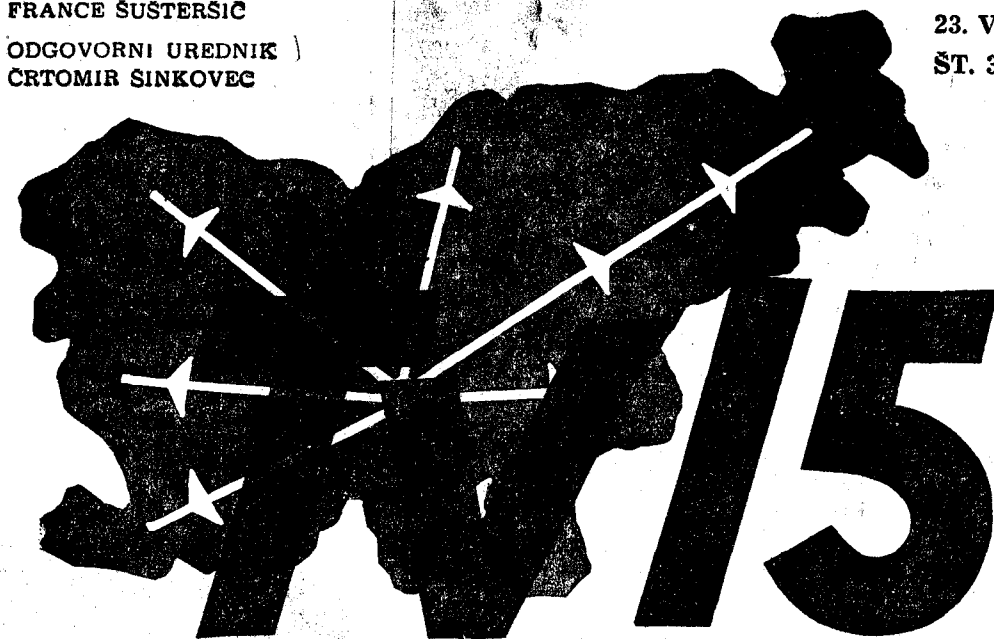
Ves svet hrepeni po miru, vsa napredna svetovna javnost poziva ameriško vlado, naj preneha s sramotnim obračunavanjem. Washington pa je za klice z vseh strani sveta gluha, ne zmenja se za humane zahteve po ustavitvi ognja in cinično kaže na svojo vojaško moč.

Vietnamsko ljudstvo teži za osvoboditvijo, za nacionalno enotnostjo v eni državi, da bo samo gospodar na svoji zemlji. Nihče nima pravice vmešavati se v njegove zadeve, pa najsi nastopa s tako ali drugačno parolo o obrambi svobode!

Sicer pa vojne ni v Aziji dobil še nihče izmed tujcev. Prišleke Azija požira in prilagaja svojim načelom, ali pa jih izpljuje, počasi in zagotovo!

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR SINKOVEC

Leto IV
23. VIII. 1966
ŠT. 33

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

O ZAVAROVANJU AVTOMOBILOV

Tudi zavarovalnice nudijo nekatere ugodnosti vojaškim vojnim invalidom

Med vojaškimi vojnimi invalidi je mnogo takih, ki jim avtomobil ni luksuz, pa tudi ne znak visokega življenjskega standarda, marveč potrebno sredstvo za gibanje in za opravljanje službenih dolžnosti. Zaradi tega so invalidom I. skupine z okvarami nog dodeljeni brezplačni avtomobili, a drugi težji invalidi z okvarami nog, od I. do VI. skupine, dobijo regres za nakup avtomobilov. In verjetno so bili prav to razlogi, da je skupščina Zavarovalnega zavoda v Zagrebu že letos v januarju, na predlog Ive Markovića, direktorja tega zavoda v Zagrebu, sklenila opustiti vse vojaške vojne invalide od I. do VII. skupine plačevanja režijskega dodatka zavarovanju lastnega motornega vozila.

Vojaški vojni invalidi so že po prejšnjih predpisih uživali poseben popust pri zavarovanju lastnih motornih vozil. Ko pa so s 6. I. 1965 začela veljati nova

ZZB NOV Slovenije nato 1. junija letos poslal zavarovalnicama Bežigrad in Center v Ljubljani. V njej so podrobneje obravnavala vsa navedena dejstva in na podlagi vsega tega naprosila republiški odbor ZZB NOV zavarovalnice, da odobrijo vojaškim vojnimi invalidom višjih skupin popust pri zavarovanju njihovih motornih vozil.

Uspeh te akcije lahko zabeležimo z ugotovitvijo, da sta oba sveta delovnih skupnosti že rešila omenjeni vlogi. Zavarovalnica Bežigrad v Ljubljani, v katero območje sodijo občine Ljubljana-Bežigrad, Šiška, Vič, Rudnik, Grosuplje, Litija, Logatec, Ribnica in Vrhnika, je sklenila znižati režijski dodatek za 70 %. V sporočilu o tem sklepu, poslanem 9. julija letos, je rečeno, da velja ta popust od 1. VIII. letos dalje, in sicer:

1. Za borce-invalidi NOV od I. do IV. skupine invalidnosti, ob predložitvi prepisa odločbe, ki jo izda pristojni občinski organ po bivališču lastnika motornega vozila.

2. Za borce invalide NOV V. oz. VI. skupine invalidnosti le, če so invalidi na spodnjih okončinah, proti predložitvi dokumenta, ki ga izda organ iz 1. točke.

3. Popust velja samo za avtokasko zavarovanje osebnih vozil, katerih lastnik in uporabnik je izključno le borec-invalid NOV iz 1. in 2. točke.

V tej zvezi je treba pripomniti, da je Zveza združenj borcev NOV občine Ljubljana-Center sama naredila že v aprilu letos vlogo na Zavarovalnico

Ljubljana in prosila za znižanje prispevka. Iz odgovora, ki ga je odbor prejel 17. maja letos, je razvidno, da je svet delovne skupnosti zavarovalnice Ljubljana obravnaval prošnjo 30. aprila in sklenil:

Vojaškim vojnimi invalidom z najmanj 60 % invalidnostjo se odobri 40 % popusta od določene režijskega dodatka pri zavarovanju motornih vozil. Popust je začel veljati s 1. junijem.

K temu je treba dodati še to, da namerava delovna skupnost zavarovalnice Ljubljana ponovno razpravljati o tej zadevi in prilagoditi svoj sklep tistemu, ki ga predlaga Jugoslovanska zavarovalna skupnost.

Da je stvar res pereča in da ne zadeva samo invalide SR Slovenije, nam razen sklepa skupščine Zavarovalnega zavoda v Zagrebu potrjuje tudi vloga

Zveznega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo skupščine Jugoslovanske zavarovalne skupnosti — in tej vlogi sledi priporočilo te skupščine zavarovalnim zavodom, sprejeto na seji 14. junija. V njem nasvetujejo pri zavarovanju avtomobilov vojaških vojnih in mirovnih invalidov I. do IV. skupine, dalje vojaških vojnih in mirovnih invalidov V. in VI. skupine, če so invalidi zaradi okvare spodnjih ekstremitet in za invalide dela z 80 % in višjimi procenti invalidnosti, uporabo istih načel kot pri zavarovanju motornih vozil družbenega sektorja.

Menimo, da je zadeva vsestranska in dovolj utemeljena, da bi jo lahko uredile tudi vse tiste zavarovalnice v Sloveniji, ki tega doslej še niso storile.

V. M.

Komisije za bивše politične zapornike, internirance in deportirance pri Zvezi združenj borcev NOV ljubljanskih občin bodo priredile dne 11. septembra 1966 ob 10. uri v Mostecu v Ljubljani

tovariško srečanje

na katero vabijo vse borce in aktiviste ZZB NOV Slovenije:

Na srečanju bodo v kulturnem programu sodelovali: Invalidski pevski zbor, solista ljubljanske Opere Vilma Bukovec in Friderik Lupša, recitatorji ljubljanske Drame in godba Ljudske milice.

4. septembra v Metliki!

Že več kot tri leta je minilo, odkar se je na nekem sestanku pripravljalnega odbora za prošnjo dvajsete obletnice ustanovitve 15. udarne brigade sama ob sebi med udeleženci porodila misel, da bi se sestali vsako leto v Metliki. To bi pomenilo spodbudo za razvijajoči se belokranjski turizem. Beseda je dala besedo, udeleženci so napravili ustrezan predlog, predstavniki občinskega odbora ZB v Metliki so predlog z veseljem podprli, toda, ...

Strah pred stroški, ki se jih metliška občina upravičeno boji, oblika drugega dela, navsezadnje tudi gospodarska reforma, predvsem pa oklevanje in nezadostno zanimanje v naših vrstah so razlogi, zaradi katerih šele zdaj prihaja do uresničenja te koristne zamisli.

Zdi se, da so se to pot v Metliki resno zavzeli za to, da bi prvo partizansko srečanje take vrste pripeljali kar najbolje. Prvo srečanje pomeni tudi odločilni korak, ali se bo taka oblika nadaljevala in počasi prerasla

v veliko prireditve, srečanje nekdanjih partizanov. Močno spodbudo za to delo je pomenila ustanovitev odbora 15. brigade letos spomladi.

Občinska skupščina je že sprejela sklep o podelitvi domicila 15. brigadi, ki je izšel v uradnem glasilu. Slovesno bodo sklep razglasili v nedeljo, 4. septembra. Hkrati je izšel tudi sklep, da bo v Metliki vsako prvo nedeljo v septembru tradicionalno partizansko srečanje, ki se ga lahko udeleži vsak bivši borec, pa tudi drugi državljani. Razumljivo pa je, da bodo tja prihajali predvsem bivši borci 15. brigade in drugi nekdanji belokranjski partizani.

Letošnje, prvo srečanje, bo nekoliko bolj slovesno. Govoril bo predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije tovariš Franc Leskošek-Luka. Zborovanje bo na trgu pred spomenikom. Zastopnik odbora 15. brigade bo prejel lepo izdelano diplom o podelitvi domicila. Nastopil bo pevski zbor iz Novega mesta, folklorne skupine bodo prikazovale belokranjske plesne in pesmi. V muzeju bodo odprli razstavo dokumentov o 15. brigadi. Razumljivo je, da bodo Metličani preskrbeli za dobro, domačo postrežbo. MP

Besede in dejanja

• Kompresor in pol milijona

Tričlanska avstrijska družina je prišla v Rogaško Slatino. V zdravilišču je nameravala ostati mesec dni in za to potrošiti kakih petsto tisoč S-dinarjev. Po prvi noči, ki so jo gostje prespali, je ob šestih zjutraj začel pod oknom brnel kompresor, ki se ni ustavil do sedmih zvečer. Gostje so se pritožili v recepciji, tam pa so skomignili z rameni, češ kaj moremo storiti. No, skomignili so tudi Avstrijci — in odšli.

Delo — 16. VIII. 1966

• Tudi marsikje drugje to ne bi škodilo

Zbor delovne enote oddelka Ilvarne tuzlanske strojne tovarne je sprejel predlog osnovne organizacije ZK, po katerem bodo odstranili z vodilnih položajev vseh 41 funkcionarjev tega obrata. Ugotovili so namreč, da so z malomarnim delom in nezaodnostno vnemo povzročili, da Ilvarna mala in slaba proizvajala in da je bil nekaj časa ogrožen celo njen obstoj.

Delo — 14. VIII. 1966

• Velik pridelek — velike skrbi

Letos se nam obeta rekorden pridelek koruze. Optimisti napovedujejo 8 milijonov ton koruze ali za milijon ton več, kot smo je pridelali v rekordnem 1961. letu. Pri obratovanju pa so obeta pomankanje ljudi, kombajnov, kot rečeno, tudi ni dovolj, sušilnic in koruznjakov tudi ne. Tako ne vedo, kam bodo samo v Srbiji spravili 60 do 70 tisoč vagonov koruze. Problem je hujši tudi zategadelj, ker je razne zasilne skladiščne prostore, za »zasleda«
rekordna žetev pšenice. Povrh pa računajo, da imajo kmetijske organizacije še okrog milijon ton koruze iz lanskega leta; že samo to zavzema četrtino skladiščnega prostora za letošnji pridelek.

Večer — 11. VIII. 1966

• Nad 5000 kazni za gospodarske prestopke

Gospodarska sodišča so zaradi gospodarskih prestopkov izrekala lani več kot 5000 kazni. Skupno so javna tožilstva obtožila 6822 pravnih oseb in 15.250 odgovornih oseb, od tega je bilo dve tretjini odgovornih oseb — direktorjev in komercialnih direktorjev, tem siede poslovodje in računovodje, najmanj pa je bilo lani kaznovanih knjigovodij.

Delavska enotnost — 11. VIII. 1966

• Preverili bodo realnost pokojnin

Do polovice 1967 leta bodo v vsej državi preverili okoli 60.000 pokojnin zavarovancev. To obsega ne delo bode začeti verjetno že letos v septembru. Komunalni zavodi za socialno zavarovanje ga bodo izvedli ob sodelovanju družbeno političnih organizacij v občinah.

Borba — 15. VIII. 1966

• Naš vsakdanji kruh

Jugoslovani povsem upravičeno govorimo o našem vsakdanjem kruhu. Mi pojemo toliko kruha, da bomo še do leta na prvem mestu v Evropi, če računamo porabo na osebo. Po evropski povprečni pojje Jugoslovani letno 267 kg kruha, in če to prevedemo v jezik kemije in fiziologije, pomeni to, da predstavljajo kruh polovico naše hrane.

Večer — 10. VIII. 1966

• Takih primerov je več

V bližini Titovega Veleša gradijo topolnice svinec in cinka, čeprav vsi podatki pričajo, da bi rekonstrukcija kaplinice v Trepci bila znatno cenejša kot pa novogradnja v Titovem Velešu.

Delavska enotnost — 4. 8. 1966

• Kar po domače

Koprski trgovci imajo v izloženih oknih reklamne tabele, s katerimi vabijo turiste, naj kupujejo v njihovih trgovinah. Če kupijo blago v konvertibilni valuti, jim dajo 10 % popusta. Večina tujih turistov to dobro ve, saj imajo pri sebi brošuro, ki jo je v več jezikih izdala Turistična zveza Jugoslavije, in v njej piše o tem popustu.

Toda trgovci ne bi bili trgovci, če ne bi znali najti sebi prid luknje v predpisih. V marsikateri trgovini so si prepisje prikočili po svoje. Tako so nekemu inozemskemu turistu v Cevljarski ulici dejali v trgovini: Zelo radi vam damo popust, toda morate kupiti blaga vsaj za 1000 dinarjev. V neki drugi trgovini v isti ulici pa so istemu turistu povedali, da mora kupiti blaga vsaj za 3000 dinarjev.

Primorske novice — 13. VII. 1966

Minuli teden, 15. avgusta, so naši graničarji, čuvarji meja socialistične Jugoslavije, skupaj s prebivalstvom obmejnih krajev praznovali svoj dan. Praznovanju se je — kot vsako leto — pridružilo nešteto iskrenih želja: da bi še naprej trdno stali na braniku naše neodvisnosti. — Na ški: graničar pred karavlo »Ratete«
v bližini tromeje med Avstrijo, Jugoslavijo in Italijo.

letala ne bombardirajo samo DR Vietnam, temveč celo demilitarizirane cone in področja, kjer delujejo mednarodne komisije. Kamni ameriške politike sile strahotno meljejo in navedajo milijone in milijone ljudi s strahom. Mar bo politika po Hitlerjevem vzorcu krojenja usodna narodov z železom in ognjem še enkrat povzročila svetovni spopad in vrgla civilizacijo v čase izpred več stoletij? To vprašanje visi danes kakor mra nad človeštvom. Težišče nevarnosti za svetovni mir je sedaj na obalah Tihega oceana, kamor se zakrbljeno ozira ves svet.

Ameriška agresija v Vietnamu vzbuja čedalje večje ogorčenje vse napredne svetovne javnosti. Mnogo uglednih državnikov, znanstvenikov, umetnikov in drugih kulturnih delavcev se odločno zavzema za mirno rešitev vietnamskega vprašanja. Zelo pomembna vprašanja zborovanja proti nadaljevanju te umazane vojne. Tudi naše politične in družbene organizacije — seveda tudi or-

pravila in tarife zavarovanja, je bilo prepuščeno zavodom, da vprašanje popusta na premijo regulirajo s posebno odločbo o višini režijskega dodatka.

V SR Sloveniji je verjetno le nekaj 1000 vojaških vojnih invalidov od I. do VII. skupine, ki imajo svoje lastne avtomobile. V to število ne vštevamo invalidov I. skupine, ki so dobili avtomobile kot ortopedski pripomoček. Zanje se plačujejo vse pristojbine iz družbenih sredstev. Spričo tega, pa tudi zato, ker je v SR Sloveniji 14 zavarovalnic, bi odpadlo sorazmerno in tudi odstotno na posamezno zavarovalnico le manjšo število invalidov, ki naj bi uživali popust pri zavarovanju svojih motornih vozil.

Vse navedeno, in predlogi posameznih prizadetih so spodbudili komisijo vojaških vojnih invalidov, da je na podlagi dogovora z zavarovalno skupnostjo SR Slovenije sestavila posebno vlogo, ki jo je republiški odbor

Lahko se tudi kaj naučimo od njih

V 31. številki »TV 15« sem z zanimanjem prebral članek pod naslovom »Turistično-sezonske cvetke«, ki opisuje naš odnos do inozemskih turistov in še marsikaj.

Obsojanja je vredna ponizna servilnost, kot jo opisuje avtor omenjenega članka, zlasti pa zaslužijo grajo posamezniki, ki radi izrabijo svoje pičlo znanje kakšnega tujega jezika za to, da zabavljajo čez domače razmere. Na srečo večina tujcev take ljudi kmalu »pogrneta«
in gleda nanje s posmehom. Povsod po svetu znajo ceniti ljudi, ki so ponosni na svoje domovino in njeno preteklost, na svoj jezik, kulturo, spomenike itd. Zavedajo se tega, če pridemo v stik s tujimi turisti!

Res je, da včasih pride v našo deželo tudi turist, ki ne zasluži našega gostoljubja — bodisi zaradi svoje preteklosti ali sovražnega odnosa do naše stvarnosti, kar se izraža v njegovem vedenju. Vendar so to le izjeme, ki niso vredne omembe sprito ogromne večine poštenih in kulturnih tujih gostov.

Občanovi zapiski

Od njih se lahko marsikaj naučimo. Na primer v prometu na cesti. Postavimo se za nekaj časa pred »zebro«, ki je namenjena za prehod pešcev, in opazujemo, kakšen odnos imajo do njih npr. avstrijski turisti in kako vozijo mimo njih avtomobili z domačo registracijo. Tujec se pred »zebro«
zelo obzirno ustavi, če vidi na njej ali pred njo tudi enega samega pešca. To sem večkrat sam izkusil. Tudi če sem se ustavil oziroma umaknil — namreč zaradi slabih izkušenj z domačimi avtomobilisti — je voznik tujega avtomobila počakal ter pokazal z roko, naj grem čez cesto. Nasprotno pa se mi je ob srečanju z domačinom večkrat pripetilo, da je smuknil tik mimo mene — toliko da me ni podrl — za nameček pa me je včasih še ozmerjal z nerodo in zabelil svojo lito s kako sočno kletvico.

Kakor so do nas vljudni tuj turisti, tako bodimo tudi mi do njih, toda vljudnosti ne zamenjajmo s servilnostjo, s hlapčevsko uslužnostjo, ki se upira vsakemu poštenemu človeku iz katerekoli dežele! E. C.

1946 - 1966

ILIRSKA BISTRICA

Minuli petek je vzhodni del Turčije prizadel silovit potres. Tuje časopisne agencije so sporočile, da je zemeljska stihija terjala več kot dva tisoč smrtnih žrtev. Območje, ki ga je zajela katastrofa, leži v trikotniku med mesti Erzerum, Bingola in Mus, v središču tega trikotnika pa je mesto Varto. Osem vasi je popolnoma porušeni. Pred sedemindvajsetimi leti je vzhodno Turčijo zajel še hujši potres: takrat je izgubilo življenje 23.000 ljudi, v potresu leta 1943 pa je umrlo 4000 ljudi. Tudi pri nas v Črnogorskem primorju je bilo čutili močne potresne sunke, ki niso terjali človeških žrtev.

Predsednik Johnson pred mednarodnim sodiščem? Letošnjega novembra se bo v Parizu sestalo posebno mednarodno sodišče in proučilo dokazno gradivo proti amerškemu predsedniku L. B. Johnsonu, znanemu ministru Deanu Rusku in obrambnemu ministru McNamari. Tak je načrt znanega angleškega filozofa Bertranda Russella, kako seči z roko pravice po »sodobnih« ameriških vojnih zločincih. Iz Hanoia se je že oglašala severnovietnamska časopisna agencija VNA in sporočila, da osvobodilna fronta pozdravlja Russellovo zamisel ter da bo kmalu poslala v Pariz dokazno gradivo proti Johnsonu.

Včeraj so se v Salisburyju nadaljevali tajni pogovori med rasističnim režimom južnorodezijskega samozvanca Iana Smitha in britansko vlado. Namen teh pogovorov je ugotoviti, ali so sploh kakšne možnosti za uradna pogajanja, na katerih naj bi rešili rodezijski problem. Ian Smith se še vedno smeji v brk vsej napredni javnosti in pravi, da ne bo odstopil od načel rasistične politike.

V Zvezni republiki Nemčiji ustaši spet napadajo Jugoslovane in uradne predstavnike naše države. V mestu Karlsruhe je neki zločinec osemkrat ustrelil na nekega jugoslovanskega državljana. Na srečo strel niso zadeli. Nedolgo zatem je policija aretirala »nekega Jugoslavana« in pri njem našla bombo, ki jo je sam izdelal. Aretirani je povedal, da je nameraval izvesti atentat na jugoslovanskega generalnega konzula v Münchnu. Zahodnonemške oblasti se doslej še niso lotile nobenih ukrepov, ki bi zavarovali življenja Jugoslovancev. Mila obsodba poskusa uboja konzula Klariča pred letom dni samo podžiga temne ustaške elemente. Tudi Amerika nudi nacističnim organizacijam varno zatočišče. Tam nacisti sproščajo svoje nizkotne nagone nad črnskim prebivalstvom. Z gesli »Oblast belcem, smrt umazanim črncem!« napadajo mirne črnske demonstrante za enakopravnost, jih kamenjajo in jim zažigajo avtomobile. Policija pobesnelim nacistom marsikdaj ni kos.

Dogodki tedna

Španske sindikalne organizacije hudo majoje stolček diktatorju Francu. V metalurškem središču severne Španije Eibaru so delavci pripravili demonstracijo, v kateri je sodelovalo več tisoč ljudi. Petnajst tisoč delavcev je podpisalo dokument, v katerem zahtevajo povečanje mezd, pravico do stavke in svobodne volitve sindikalnih funkcionarjev. Odločno so nastopili proti temu, da visoke sindikalne voditelje imenuje vlada. To delavsko manifestacija je vlada označila kot protizakonito in aretirala tri glavne sindikalne voditelje.

Sirci in Izraelci so si spet skočili v lase. Tokrat je, po poročilih sirskega radia, neka izraelska patrolna ladja obstreljevala sirske obalo ob Galilejskem jezeru. Na pomoč so priletela štiri sirska reaktivna letala sovjetske proizvodnje. Izraelski lovci so se postavili po robu in sestrelili dva reaktivna. Spopad je prenehal šele po posredovanju mednarodne komisije za premirje. Izraelci in sirska vlada sta se zaradi incidenta pritožili Organizaciji združenih narodov.

V sredo so v Sovjetski zvezi proslavili dan letalstva. Sovjetski maršal letalstva je povedal, da lahko številna sovjetska letala brez prestopa letijo okrog zemlje. Dejal je še, da sovjetsko letalstvo po opremi in radiotehničnih sredstvih ne zaostaja za letalstvom zahodnih držav, v nekaterih primerih pa je celo pred njim. Sovjetski lovci lahko dosežejo hitrost tudi nad 3000 kilometrov na uro, v velike višine pa se lahko dvignejo dobesedno v minuti.

V Bogoti so se sestali državniki petih latinskoameriških dežel: Kolumbije, Čila, Venezuele, Peruja in Ekvadorja. Na »malem sestanku na vrhu«, ki po besedah čilskega predsednika Freia pomeni začetek uredniševanja Bolivarijevih sanj o združitvi latinskoameriške celine, so podpisali deklaracijo, ki poziva h gospodarski integraciji in politični združitvi držav Latinske Amerike. Pričakujejo, da bo tudi drugih štirinajst latinskoameriških držav povedalo svoje mnenje o konkretnih predlogih za ustanovitev skupnega latinskoameriškega trga, sveta ministrov Latinske Amerike in o drugih akcijah za združitve tega dela sveta.

Brazilska vlada se je sprla s cerkvijo. Na sestanku cerkvenih dostojanstvenikov v Recife so namreč objavili manifest, ki obsoja nepravilnost proti delavstvu, pritisk na delavski razred in kršitve delavskih zakonov. Vojaška vlada Castela Branca je manifest prepovedala. Spor med liberalnim krilom katoliške cerkve in vojaškim voditeljem se je razširil v pravi nacionalni problem, ker se z duhovniki strinja tudi brazilske demokratično gibanje.

Zahodnonemški kancler Ludwig Erhard preživlja hude ure. V Bonnu čedalje glasneje govorijo, da ne zna vladati, še posebej pa grajo njegovo ekonomsko politiko. Znano je, da Erhard želi reorganizirati vlado, šef bavarske socialnokrščanske unije Strauss pa dodaja, da bi morali sistem uprave in metode prilagoditi modernemu vodenju gospodarstva.

Ce bi hoteli oziroma mogli oceniti organizacijsko dejavnost združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev širom po Sloveniji v poletnih mesecih, tedaj bi prav gotovo ugotovili, da je v večini teh organizacij delo povsem zamrlo, mnoge pa so se prav v tem času izkazale kot izredno prizadevne in vsestransko aktivne. Razne proslave, obletnice zgodovinskih dogodkov, krajevni in občinski prazniki, odkritja spomenikov, razviti društveni praporovi, izleti v partizanske kraje in podobno — vse to nalaga posameznim orga-

nizacijam borcev dovolj skrbi in dela. Mnoge organizacije se zavedajo predvsem naloge, da z iniciativami in sodelovanjem v negovanju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilne borbe prispevajo k razvijanju in negovanju čustev socialističnega patriotizma delovnih ljudi SFR Jugoslavije.

Na to sem pomislil, ko sem v »Delu« od 11. VIII. v rubriki Pisma bralcev prebral prispevek Zore Hudales-Trauner. Pravi, da na šoli poučuje tuj jezik, toda dogodilo se je, da je zbolel kolega in da je stopila v njegov razred. Pripovedovala je učenecem, kako je kot otrok bežala iz Užic med prvo ofenzivo na Zlatibor. Dalje pravi dobesedno:

»Moje besede so se utapljale v tišini, ki je bila že neprijetna. Drobni obrazi so bili kot okameneli in tudi največji nemirneži so poslušali z navdušenjem. Spraševala sem se: Ali tem otrokom nikdar nihče ne pripoveduje o vojni?«

Ob tabornem ognju

In če bi to vprašanje prenesli iz šole v naše organizacije borcev, v naša združenja in v ZVB NOV po občinah, tedaj bi verjetno dobili zelo različne odgovore. Prav gotovo ne bo nihče

tega vprašanja tolmačil tako, da gre za propagiranje vojne, marveč ravno nasprotno, za opisovanje vojnih grozot, ki nas svari pred vojno, ki nas povezujejo z neštetimi milijoni borcev za mir širom po svetu. Toda, če je to vprašanje postavljeno našim organizacijam, je treba nanj tudi odgovoriti.

V 28. členu statuta ZVB NOV je rečeno: »Za spremljanje in proučevanje določenih problemov za čim uspešnejše izpolnjevanje določenih nalog odbori Zveze lahko razen stalnih komisij iz prejšnjega člena ustanove še druge komisije, odbore in svete.

Takšne pomožne organe lahko ustanove tudi odbori združenj. Na podlagi teh določil so imela in še imajo mnoga združenja borcev posebne komisije za negovanje tradicij NOB; med njihove naloge sodi tudi skrb za prenašanje teh tradicij na mladino. Kdor ima nekoliko več pregleda nad delom naših

organizacij borcev, se bo spomnil, da so pred nekaj leti združenja borcev in združenja vojaških vojnih invalidov — takrat še krajevne organizacije ZB in ZVVI — naravnost tekmovali med seboj, katero bo zagotovilo šolam na svojem območju več čimboljših pripovedovalcev svojih doživetij iz NOB. Ob narodnih praznikih, predvsem ob dnevu republike, ob 27. aprilu in 1. maju so borci na nešteti šolah pripovedovali o vojnih grozotah, o grozodejstvih fašističnih okupatorjev in njihovih domačih pomočnikov ter o junaštvih partizancev.

Verjetno ta praksa — ta način dela naših združenj — ni povsod in povsem zamrl. Toda prav navedeno pismo v Delu naj bo spodbuda vsem združenjem borcev, predvsem njihovim komisijam za negovanje tradicij NOB, (tista združenja, ki takih komisij nimajo, naj jih ustanovijo) da obnovijo in tudi vsestransko poživijo res lepo in uspešno obliko prenašanja tradicij NOB na mladino, ki so jo pred leti uvedla. Prav sedaj, ko se v raznih šolah že pripravljajo na začetek pouka, lahko v združenjih izdelajo načrte za pripovedovanje doživetij iz NOB in zberejo vse tiste svoje člane, ki so pripravljeni in tudi sposobni pripovedovati mladini. Če bodo to imele organizacije v svojem programu in če bodo ta program tudi izvajale, potem ne bo treba več postavljati vprašanja »Ali tem otrokom nikdar nihče ne pripoveduje o vojni?«

V. M.

Tovariško srečanje članov ZZB v podjetju Ljubljana-transport

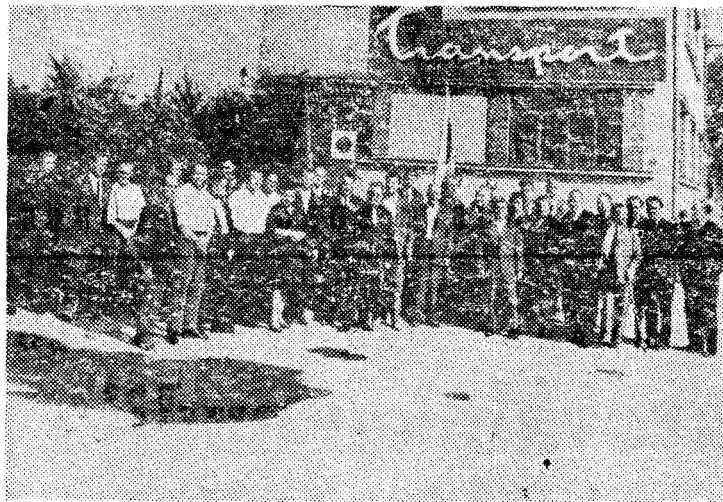
Nekdanji borci, interniranci in aktivisti NOB, zaposleni v delovni organizaciji »Ljubljana-

in ohranjanju tovarištva. Prav to je botrovalo odločitvi, da sta tovariša Stane Zagar in Slavko

ni odbor. Le-ta je poskrbel za seznam borcev, internirancev in aktivistov NOB v vseh ekonomskih enotah podjetja. Po še nepopolnih podatkih (iz personalnih map je to bojda težko ugotoviti) jih je blizu 200. Pripravljalni odbor pa je imel tudi nalogo, da organizira tovariško srečanje in ustanovi aktiv borcev, internirancev in aktivistov NOB, ki naj bi deloval le znotraj podjetja.

Ondaj se jih je v sindikalni dvorani podjetja »Ljubljana-Transport« zbralo kar lepo število. Vsi seveda niso mogli priti zaradi opravljanja službenih dolžnosti, pa tudi zaradi dopustov. Po pozdravnem nagovoru predsednika sindikalne podružnice tov. Vrečarja je zbranim, med katerimi je bilo tudi nekaj mladincev, spregovoril v imenu pripravljalnega odbora Slavko Rupar.

Na sestanku so izvolili 7-članski odbor aktivna borcev, internirancev in aktivistov NOB pri podjetju »Ljubljana-transport«, potem pa so se z avtobusom in osebnimi avtomobili odpeljali na tovariško srečanje ob 25-letnici vstaje na Smledniški grad, ki je potekalo v prisrčnem vzdušju. STANE ŠKRABAR

Udeleženci tovariškega srečanja so se poklonili spomenu padlih in k spomeniku, kjer so vklesana imena 19 padlih uslužbencev Foto: E. Selhaus

transport«, so že dlje časa čutili potrebo po tesnejšem sodelovanju, medsebojnem zblizevanju

Rupar pod tako imenovanim »patronatom« sindikalne podružnice ustanovila pripravljal-

Stanovanje bi rad

Petinsedemdesetletni Jože Levstik iz Lokavca št. 3 pri Zg. Ščavnici v Slovenskih goricah že več kot leto dni hodi na občino v Lenartu in prosi, da bi nekje dobil sobico in kuhinjo. Le to si želi, da bi bilo stanovanje blizu trgovine. Zdaj stanuje z družino v neprimernem stanovanju, v eni sobi, kjer mu ob dežju zamaka.

Jože je bil v I. svetovni vojni, med drugo pa je bil z družino interniran v Dachau. Ima priznano dvojno delovno dobo. Zaradi trpljenja med obema vojnama, zlasti med zadnjo, ima zelo slabe živce. Nekoč je imel lastno hišo in nekaj zemlje. Hišo so porušili, ker so tamkaj gradili blok za prosvetne delavce, sicer pa je bila že slaba. Zemljo je oddal zadrugi.

Poizvedujemo

Na naše uredništvo se je obrnil vojak Rajko Agri, vojna pošta 7600/6, Vranje, Srbija.

V svojem pismu navaja o svojih starih tele podatke: materi je bilo ime Stefka Agri. Od kod je bila doma, ne ve. Med vojno je bila v NOV v Sloveniji. Sin ima njeno fotografijo v vojaški uniformi, kjer se vidi, da je imela čin s tremi zvezdicami (kapetan ali starejši vodnik). Leta 1952 je umrla v kragujevski bolnišnici.

Oče Rajka Agri je bil tudi v NOV, baje kapetan, pisal pa se je Anton Ahčin. Kje zdaj živi, ne ve in bi rad zvedel kaj o njem.

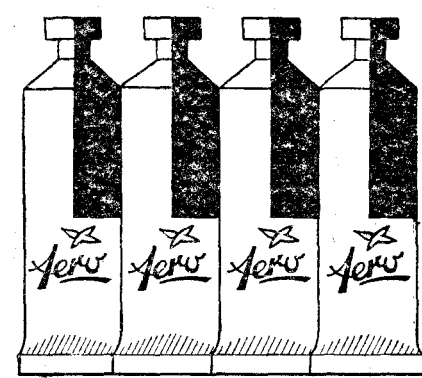
V pismu prosi bivše borce, naj mu sporočijo vse, kar vedo o starih.

Iščem tovariše, s katerimi sem bil skupaj zaprt v Begunjah od avgusta 1944 do 12. aprila 1945. Najbolj se spominjam Nikolaja Sršena, stavnega mojstra, Mirka Kljariča in Kmeto Cirila Jelara. Ti trije so bili po vsej verjetnosti Gorenci. S Kljaričem sva bila skupaj zaprta še v bolnišnici na Golniku. Tam so mu odrezali prste na nogi. Tovariše bi rad prosil za naslove, ker mi gre za uveljavitev posebne delovne dobe.

Da bi tovarišem osvežil spomin, naj povem o sebi še tole: Kot partizan sem bil ranjen v obe nogi in sem hodil s palicami.

Stefan Frece
Liboje 70, pošta Petrovce

AERO AERO AERO AERO AERO AERO AERO Znano ime in znana kvaliteta - AERO

TEMPERA
BARVE

»Ali tem otrokom nikdar nihče ne pripoveduje o vojni?«

Trinajst dni so bili vojaki

Do nedavnega so tri mariborske občine vsake zase prirejale taborjenja za pripadnike predvojaške vzgoje. Ko pa so se združile nekatere službe, so se

zumeli. Zaradi tega se ni zgodilo, da bi kdo kršil red in disciplino. Vsaka izmena je trajala po 13 dni in v njej je bilo po-

imeli v taboru skupno konferenco, na kateri so razpravljali o slabostih, pa tudi o dobrih straneh. Letos so v petih izmenah pohvalili 150 mladincev, 100 pa nagradili s knjigami. To je nedvoumen dokaz uspešnega dela. **Drago Miklavc**

Pogled na tabor predvojaške vzgoje

občine sporazumele tudi glede taborjenja. Tako so imeli letos skupno taborjenje obveznikov vseh treh mariborskih občin in občine Lenart v Slovenskih goricah.

Obiskal sem ta tabor, ki ni daleč od Maribora. Poveljuje mu rezervni podpolkovnik Stojša Milenković. Ta mi je pripovedoval:

»V izmenah, kj se vrstijo od maja do avgusta, je prevladovala kmečka in delavska mladina. Z uspehom taborjenja smo lahko zadovoljni. Upam si trditi, da smo se s fanti tako jaz kot predavatelji dobro ra-

vpredno po 240 obveznikov v starosti 17 do 18 let. Razen vojvaskih predmetov so poslušali tudi predavanja o družbenih in gospodarskih dogajanjih pri nas in o dogodkih med NOB ter si ogledali več filmov.«

Tako so bili zaposleni po ves dan in se privajali na red in načrtnost. V prostem času pa so delali in postavili jedilnico ter pokrito strelišče.

Ob koncu vsake izmene so

Po partizanskih poteh

Mladinski odred »Bazoviška brigada« je izvedel pohod z vmesnimi taborjenji. Odsli so iz Velikega Ubelskega, kjer so taborili 20 dni, skozi znane partizanske kraje, kot so Lozice, Podgora, Goče, Gaberje, Smarje, Ustje. Vseposod so prebivalci pričakali mladince z velikim veseljem in se udeležili proslav ter tabornih ognjev. Nekdanji borci so pripovedovali mladim svoje doživljaje med vojno. V Podkrajju je pevski zbor »Srečko Kosovel« zapel mladini nekaj partizanskih pesmi, v Smarju pa je zabavni orkester Ilije Markovića iz Ajdovščine »Labodje« urezal nekaj modernih. Po petdnevem pohodu se je odred vrnil v Ajdovščino. Razen strokovne, predvojaške izobrazbe so se tako mladinci seznanili tudi z lepoto pokrajine in zgodovino osvobodilnega boja.

Pozimi bo najbrž občinski oddelek narodne obrambe v Ajdovščini organiziral zimski pohod s taborjenji, da bi se mladinci seznanili z bivakiranjem v snegu. **Ivan Sućur**

TOVARIŠ — TOVARIŠU!

Vse moje tovariše sotrpine iz mariborskih nacističnih zaporov Martina Majcena, Franja Pernašiča, Franja Potočnika, Alojza Štravsca, kakor tudi taboriščnike iz taborišča vojnih ujetnikov 2222, Jožeta Železnika, Ivana Urbanija, Alojza Gašperlina, Antona Mlinarja, Alojzija Jeraja in Cirila Grošlja iz srca lepo pozdravljam po 21 letih v svobodni domovini. **Sotrpin Bernard Miklavc iz Doba pri Domžalah**

Sami si gradijo počitniški dom

Med člani ZB s Kleka nad Trbovljami se je že pred časom porodila zamisel, da bi z lastnimi sredstvi zgradili neke lastno okrevališče. Pred štirimi leti so ta namen izvolili gradbeni odbor, ki ga vodi France Grčar. Tudi ostali vaščani so sklenili podpreti prizadevnost članov ZB. Nekateri so dali les, drugi denar ali pa oboje. Čez nekaj časa so pri Dolenjskih Toplicah kupili zazidalno parcelo, potem pa so sproti, kolikor so imeli denarja, kupovali gradbeni material. Letos so ugotovili, da so nabrali vsega skupaj blizu 5 milijonov starih dinarjev.

Graditi so pričeli pred tremi tedni. Računajo, da bo poslopje pod streho v petih tednih. Mnogi vaščani Kleka pomagajo graditi kar med svojimi letnimi dopusti. Med njimi so tudi ženske. Prihodnje leto bodo v počitniški hišici že prvi gostje s Kleka. Obenem bosta lahko letovali po dve družini, zraven pa bodo nekateri lahko postavili tudi šotore.

Vaščani Kleka so zadovoljni z delom gradbenega odbora, cenijo pa tudi pomoč članov ZB in vaščanov iz Toplic, ki jim pomagajo. **Marijan Lipovšek**

Pismo uredništvu

V 28. številki vašega lista od 19. julija letos sem bral o tovarišu Jožetu Repincu. Poznam ga že od leta 1930. Spoznala sva se pri njegovem sorodniku Francu Vejvodu, ključavničarju iz Bistrice v Bohinju. Sam sem komaj leto dni prej zaradi fašističnega nasilja pobegnil iz Primorske. Kmalu sem spoznal, da monarhistična Jugoslavija Primorcev ne namerava rešiti, zato sem se povezal s komunisti — Repincem, Vejvodo, Janezom Pereničem, Tomažem Godcem in Cirilom Kraševcem. Sprejeli so me medse. Prišel sem prenašati razne tiskovine komunistov iz Bohinja v Oslico na krivični italijansko-jugoslovanski meji. Tam sem tiskovine oddajal tovarišu Stefanu Rijavcu iz Dolenje Tribuše pri Tolminu. Ta pa jih je oddajal pri škodniku na Reki pri Cerknem in na Vojskem v Vojsčici. Kljub tajnosti so orožniki zavohali naše delo in napravili pri vseh osumljenih preiskavo. Pri meni niso našli ničesar, pač pa pri Vejvodu in drvarnici cel kup tiškovin. Sledile so aretacije. Zapri so Vejvodo, Pereniča, Kraševca in nekatere druge. Toda nobeden ni povedal, kdo so sodelavci.

Takrat je Repinc pobegnil v Avstrijo, od tam pa v Spanijo. Od tam mi je pisal pismo in mi poslal enako fotografijo, kot sem jo videl v »TV 15«. Na hrbtni strani slike pa je bilo posvetilo: »Dragi Štefek! V Spaniji se borimo za svobodo in boljše življenje vseh proletarcev in ne bomo odnehali prej, dokler ne bomo pili kraškega terana na svobodnih slovenskih tleh. Ti pa delaj po načrtani poti.«

Od Partije sem dobil nalogo, naj naredim vse za rešitev Vejvode pred daljšo kaznijo, saj je imel doma več lačnih ust, naša pomoč pa je bila skromna. Za zagovornika sem pridobil advokata dr. Rudolfa Krivica iz Ljubljane, ki je veljal za najbolj človeškega advokata v Ljubljani. Če se je nečesa lotil, je tudi izvršil.

Ne bom se spuščal v podrobnosti, četudi mi je vse skupaj ostalo v neizbrisnem spominu. Vejvodo smo rešili pred obsodo. Dr. Krivic je zanj plačal sodne stroške. Po vojni pa so se mu zgodile velike krivice, ki še danes niso popravljene...

Stefan Oblak, Ivančna Gorica

(NADALJEVANJE)

Kadar je ustaš ugotovil, da kdo »sabotira delo«, ga je pretepel ali pa ubil.

Zdravniki so zelo pogosto bolnike oproščali dela — predvsem stare in slabotne — toda ustaši, zlasti pa podpolkovnik ing. Picilli, poveljnik delovne službe v taborišču, se na to niso ozirali. Nekateri so uživali v tem, da so zahtevali prav bolnike, katere so s pretepanjem in grožnjami z revolverji prisilili, da so delali. »Aha, zdaj pa moreš, majku ti čifutsku!« so vpili.

Zunanje delo je bilo v tem, da so postavljali ograde iz bodeče žice, gradili mali in veliki nasip, zidali veliki zid (to delo je trajalo do konca leta 1942), gradili številne bunkerje in utrdbe okoli taborišča, krčili in sekali gozd, delali na poljih, v »Ekonomiji« ali v sosednjem Jablancu. Tudi tu so ustaški stražarji s puškinimi kopiti, noži in strelji silili ljudi, naj hitro delajo. Na tisoče ljudi je umrlo pri tem zunanem delu, tako da se je velikokrat pripetilo, da se cele skupine ali deli skupin sploh niso vrnili z dela v taborišče.

POLOŽAJ INTERNIRANCEV. — Sleherno zbiranje v prostem času, pohajanje okoli kuhinje in brskanje za odpadki hrane, sleherna pritožba upravi taborišča zaradi nečloveškega ravnanja ali slabe hrane itd. — vse to so bili najhujši disciplinski prekrški, ki so jih ustaši zelo ostro kaznovali. Žrtve so pretepal s palicami, koli, bikovkami, puškinimi kopiti, metali so jih po tleh in hodili po njih, velikokrat pa tudi potegnili revolver ali nož in jih ubijali. Dogajalo se je, da je kakšen ustaš dovolil internirancu, da nekaj stori in vzame, nato pa ga je drugi ustaš, ki se ni zmenil za dovoljenje svojega pajdaša, nečloveško kaznoval.

Kazni so navadno izvrševali javno: navzoči so morali biti vsi interniranci.

Za težke »prekrške« so internirance kaznovali z zaporom. Takole govori priča o zaporu v Jasenovcu:

»...Nekoč so tako zalotili kleparja Filipa Stajna, ki je skril hrano v pumparice. Po naključju se mu je posrečilo, da se je rešil iz zapora, tik preden naj bi ga odpeljali na morišče. Toda v zaporu se je postal, kot da bi bil v njem preživel več let, ne pa tri ali štiri dni. Zapor je spremenil obraz človeku, ki je v njem preživel samo 24 ur. Filip Stajn mi je pripovedoval, da ga je Matijević tolkel po glavi, Miloš pa mu je s kleščami ščipal in trgal kožo. Ko je zaradi udarcev refleksno dvignil roko, je Miloš nameril vanj revolver in mu zagrozil, da ga bo takoj ustrelil, če le trenje. Moral je razširiti roke in gledati cev revolverja, Matijević pa ga je tolkel po vsem telesu, po glavi in po modih. Toda verjemite mi, gledal sem samo revolver, tako da sploh nisem čutil udarcev, mi je kasneje pripovedoval! Štajn. Razen njega je bilo v zaporu še 53 internirancev, ki so jih žgali po rokah in nogah. Spolovila so jim počrnela — bili so v glavnem intelektualci. Pol ure po njegovem odhodu iz zapora so vse pobili, čeprav so upali, da bodo

Ivan Kreft:

SPOMINI ŠPANSKEGA BORCA

(NADALJEVANJE)

Najbrž je mislil, da sem ga s tem hotel izzvati, češ da se ni pobrigal, da bi bile formalnosti za moj odhod pravočasno urejene, oziroma da me ni poslal po kanalu, kot je pošiljal toliko drugih, to je mimo »zavezniške« komisije. Bil je tako izven sebe, da sem pričakoval, da bo ukazal španskemu vojaku na vhodu v poslopje, naj me aretira. Kričal je: »Kaj me brigajo vaše bedaste volitve in kar je z njimi v zvezi.«

Zaradi svoje nesamostojnosti v presoji položaja in vrednotenju borcev je Marty zgubil mnogo ugleda tudi pri drugih komunistih, predvsem pri Nemcih: Hansu; srečanja z njim sem že omenil, — Gomezu, katerega pravo ime je Wilhelm Zeisser, in drugih. Gomez se je Martyjevim načrtom večkrat uprl, tako tudi v času, ko je poveljeval XIII. internacionalni brigadi na madridski fronti. Gomez je dobil ukaz, da naj skupno s XV. internacionalno brigado, v sestavi katere so bili tudi jugoslovanski borci in komandanti, napade mesto Villanueva de la Cañada. Načrt je bil slabo pripravljen in Gomez ga ni hotel izpeljati, ker bi terjal prevelike žrtve. Brigada, ki ji je Gomez poveljeval, je bila boja za bojem in bi morala nekaj dni počivati, šele zatem bi bila sposobna za nočni pohod in napad. Gomez, ki je brigado hotel obvarovati pred nepotrebnimi žrtvami, je bil odstavljen. Novemu komandantu, nekemu Krügerju, ni uspelo spraviti brigade na bojni pohod. Ker mu borci niso zaupali, so imenovali za komisarja XIII. internacionalne brigade Blagoja Parovića — Šmida, člana CK KPJ, ki je bil do svoje junaške smrti februarja 1937 v bitki za Villanuevo de la Cañada pri Cordobi predstavnik KPJ v Spaniji.

Dokler na zahtevo generala Gala, aktivnega španskega oficirja iz Miajove skupine generalov in polkovnikov, ki revoluciji ni ostala zvesta do kraja, niso šli v boj na čelu edinic vsi komisarji, med prvimi Parović, so fašisti vse napade odbili s koncentriranim topovskim in strojničnim ognjem. Tudi mnogi tanki so postali žrtve tega ognja, ki so ga podpirale še protitankovske baterije. Nočni napad, ki ga je vodil Parović, je uspel. Brigade so obšle utrbe in fašiste napadle od zadaj in z boka. Med številnimi borci, ki so pri napadu padli, je bil tudi Parović. Borci so zaradi tega negodovali, da so XIII. brigado razformirali.

Jugoslovanske borce je Parovićeva smrt zelo prizadela.

Nekaj dni po srečanju z Martyjem je postal položaj na fronti še bolj kritičen in jugoslovanski prostovoljci skupaj z drugimi so, čeprav demobilizirani in pod nadzorstvom mednarodne komisije, zopet stopili v akcijo taki, kot so bili pripravljeni za odhod iz Spanije, v civilu od pete do glave. V teh zadnjih bojih je padlo zelo veliko število naših najboljših borcev. Padli so, ker so za vsako ceno hoteli zadržati napredovanje fašistov, ki so bili v svojo zmagajočo tako prepričani, da sploh niso računali na noben odpor več.

Za fašiste je bilo ponovno srečanje z interbrigadisti veliko presenečenje. Bilo bi napačno, če bi mislili, da so španski republikanski vojaki zaostajali za interbrigadisti, nikakor ne — interbrigadistov so se fašisti bali predvsem zaradi tega, ker jim jih je njihova propaganda prikazovala kot strašno krvoločne ljudi, ki jim ni dobro priti živ v roke. Ta propaganda pa je učinkovala zaradi tega, ker so španski falangistični vojaki nehoti primerjali nemško in italijansko divljanje, ki so ga poznali, z vojskovanjem interbrigadistov, med katerimi so posebno očrnil politične komisarje. S to propagando pa so predvsem hoteli prekriti svoja lastna grozodejstva. Sam sem bil priča zračni bitki med številnimi nemškimi lovskimi letali in skupinico malih republikanskih lovcev. Ko je bil eden od republikanskih lovcev v boju sestreljen in se je pilot skušal s padalom rešiti, so ga padajočega nemški lovci tako dolgo obstreljevali, da je padel na zemljo docela prešeren in razmesarjen.

O grozodejstvih nacifašističnih vojska v Spaniji ni nujno govoriti, saj so z njimi dve leti po Spaniji osrečili tudi Evropo, ki je prej tako mirno gledala njihovo krvavo početje onstran Pirenejev. Eno pa je ostalo Evropi le prihranjenno, a to je dolgo fašistično suženstvo, pod katerim še danes ječijo španski narodi.

Zadnje srečanje interbrigadistov s fašisti je zahtevalo velike žrtve, ker so že demobilizirani interbrigadisti stopili v boj kar v civilu in slabše oboroženi, kot so bili v prvih dneh borbe, ko premoč v orožju na strani fašistov še ni bila tako velika kot ob njihovi končni ofenzivi, na katero so se dobro pripravljali.

Dne 6. februarja 1939 je naša skupina prostovoljcev dosegla obmejni pas, kjer je bilo zbranih že na stotine španskega civilnega prebivalstva.

Z Dušanom Mravljakom sva šla pogledat na mejo, kjer so potekale formalnosti okrog prehoda iz Spanije v Francijo. Meja je bila močno zastražena. Poleg domačih francoskih orožnikov in vojakov si opazil tudi večje skupine vojakov Senegalcev. Tik pred nama je prestopila mejo skupina okrog 50 španskih otrok brez vsakega vodstva. Za sprejem španskih otrok niso francoske oblasti predvidele nobenega posebnega osebja, kar bi glede na francosko civilizacijo pač pričakovali, zato se je neki francoski oficir obrnil na čakajoče na španski strani meje, če je morda med begunci kak učitelj, profesor ali kdo drugi, ki zna francosko in špansko in ki bi se brigal za otroke. Ker se nihče ni javil, verjetno ga niti razumeli niso, sem mu jaz zaklical, da znam francosko in špansko, a da sem po poklicu novinar. Nato sva z Mravljakom pristopila bližje meji in se dogovorila, da pojde on po moje stvari in obenem poskrbi, da pride še kdo, ki obvlada, kolikor je za nujno sporazumevanje pač potrebno, oba jezika in bo tolmač in nadzornik drugi skupini otrok, ki je ostala brez staršev, ali pa se je pri dolgem umikanju iz centralne Spanije izgubila ter so otroci prepuščeni sami sebi. Mravljak je prišel še z nekim tovarišem na mejo in je nato z menoj vred spremljal otroke. Nekaj sto metrov izza meje zaustavim španski republikanski kamion in naloživa nanj vse otroke. V bližini obmejnega mesta Le Perthus zaustavi kamion patrolja orožnikov. Ko sva ji pojasnila, da spremljava otroke, so naju napotili naravnost na postajo, kjer je že čakala manjša garnitura, v kateri je bilo ravno še prostora za našo skupino. Vlak je bil zastražen in pri vstopanju je orožnik odredil, naj Mravljak počaka na naslednjo skupino otrok na postaji, ker v vlaku ni potrebno več spremljevalcev kot na vsak vagon po eden. Ko sem vprašal, do kam bom spremljal otroke, je dejal, da do Perpignana. Ko smo ponoči prišli v Perpignan in sem z otroki hotel izstopiti, me je na peronu stoječi orožnik grobo porinil nazaj v vagon, češ da iz tega vlaka nikomur ni dovoljeno ostati v Perpignanu. Vprašal sem še, če bom dobil za otroke, ki so že nekaj dni brez prave hrane, kaj toplega. Namesto da bi mi odgovoril na vprašanje, me je odpravil s kletvico. S tem me je nehoti spomnil na tistega pariškega orožnika, ki sem ga leta 1932 na Place de Pantheon vprašal za neko informacijo. Preden mi jo je dal, me je vprašal, od kod sem prišel, in ko sem mu povedal, da sem prišel iz Nemčije, je postal izredno prijazen, ker je bil prepričan, da sem turist-nacist, in začel je z menoj govoriti nemško. Predstavil se je kot Nemec iz Alzacije, ki ne bi tako lahko dobil službe v Parizu, če zaradi dotoka nemških turistov ne bi bilo potrebno imeti med stražniki tudi več takih, ki govorijo nemško. Po njegovem pripovedovanju sem lahko sklepal, da je v Parizu v kontaktu z nemškimi turisti postal iz tolerantnega pripadnika nemške manjšine v Franciji popoln nacionalsocialist, ki je komaj čakal, da Nemčija zasede Alzacijo, ki je v svoji večini vendarle francoska. O tej stvari sem takrat govoril tudi s francoskim komunističnim poslancom Pariza, delavcem Monjauijem in tudi z nekaterimi našimi komunisti v Parizu, toda nikomur se ta stvar ni zdelo pomembna. Mene je to že takrat vznemirjalo in grizlo. Toda sedaj, ko sem vračajoč se iz Spanije v Francijo spoznal, da sta francoska policija in vojaštvo zavestno fašizirana, sem si želel, da bi zopet srečal Monjauija in mu pokazal vse sadove take politike popuščanja fašizmu, kot jo je vodila KP Francije. Vtem ko je bil odnos do španskih republikanskih beguncem naravnost sovražen, so se francoski oficirji bratili s frankističnimi ujetniki, ki smo jih pripeljali s seboj. Za španske sirote niso pripravili niti skodelice kave ali čaja, za fašiste pa so pripravili pojedine s pečeni piščanci, ki so jih zalivali s šampanjcem.

Priča Oto Brajer opisuje usodo tistih, ki so se prijavili, da gredo v taborišče v Djakovu:

»...Ustaši so internirance natovorili v tovornjake, potem pa so jih prisilili, da so počepnili ali sedli. Potem so jih pokrili z velikimi ponjavami, nato pa je na vsak tovornjak zlezlo pet ali šest ustašev, ki so začeli skokati po internirancih, jih teptali z nogami in tolkli s puškinimi kopiti. Takšno pretepanje in ubijanje so ustaši imenovali »počitek v Djakovu«.

Priča Milan Djuzemlić takole opisuje mučenje v Jasenovcu:

»...Ko sem za božič 1943. leta prišel v taborišče, so me vrgli v samico, kjer sem prebil 22 dni. Ustaši so me mučili tako, da so me žgali po podplatih, me zbadali s šivanko za nohte, me preteptali z gumijevko, v kateri je bila žica, mi dajali na prsi desko, po kateri so skakali. Zbadali so me z noži, tako da imam na rokah brazgotine. Ves čas sem poslušal stokanje in kričanje iz drugih samice. Kasneje sem zvedel, da so ujetnika Josipa Djogaša mučili tako, da so mu zvezali roke in noge, ga zvrli v klobčič in ga kotlili po deski, v kateri so bili žebli. Djura Sertića so ustaši mučili tako, da so mu rezali meso z beder in mu solili rane.

Decembra 1944 sem z nekaj ujetniki videl, kako so se Luburić, Matković, Ljubo Miloš, Sojčić in Kordić zabavali tako, da so 19-letno Marico Lončarević iz Plesna slekli do gola, jo vrgli na zemljo, ji razširili noge ter ji s cigaretami žgali spolovilo, potem pa vanj otrsali pepel.

Videl sem, kako so ustaši ob likvidaciji otrok v taborišču vrgli leto starega dojenčka v zrak, neki ustaš pa ga je ujel na bajonet...«

JASENOVAC

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Računar za vesoljske ladje

Poletov vesoljskih ladij si ni moč zamisliti brez silno natančnih elektronskih računarjev. Če bo šlo za vesoljsko ladjo, ki ne bo imela človeške posadke, jo bo računar vodil, v nasprotnem primeru pa bo računar človeku pomagal pri navigaciji.

V nekaterih državah že pripravljajo zelo izpopolnjene računarje, ki jih bodo vgradili v vesoljske ladje bližnje prihodnosti. Ameri-

Vojaške zanimivosti

»A družba GENERAL ELECTRIC je že lani razstavila svoj prvi računar za uporabo v vesolju. »A-212« — Takšna je namreč njegova oznaka — ni večji od pisalnega stroja in tehtala le nekaj čez osem kilogramov.

Računar dela izredno hitro — 166.000 računskih operacij na sekundo. Vsako seštevanje ali odštevanje traja po šest, množenje enajst in deljenje dvanajst mikrosekund. Zmogljivost njegovega »pomnilnika« znaša 1024 besed, lahko pa jo povečajo na 8.192 besed. Stroj potrebuje le 67 vatov električne energije.

Prvi mesečev satelit

Sovjetska avtomatska vesoljska postaja »Luna-10«, ki so jo bili izstrelili 31. marca, je prejšnjega meseca uspešno končala svojo nalogo. Ob izstrelitvi so jo usmerili tako, da je že po treh dneh začela krožiti okrog Meseca in je s tem postala prvi umetni satelit našega prirodnega satelita. Odlej so razne naprave, vgrajene v tem umetnem satelitu, oddajale zemeljskim sprejemnim postajam najrazličnejše podatke. Do prekinitve zveze je prišlo šele 30. maja, ko je satelitu zmanjkalo električne energije.

V dveh mesecih je »Luna-10« 460-krat obšla Mesec, krožila pa je od 352 do 1016 kilometrov nad njegovo površino. Z Zemljo je 219-krat vzpostavila radijsko zvezo, devetkrat pa je z magnetofonskega traku, ki ga je imela s sabo, oddajala Internacionalo.

»Luna-16« bo okrog Meseca krožila še nekaj let, dokler je ne bo gravitacijski vpliv sonca potisnil iz njene poti proti Zemlji, v kateri atmosferi bo naposled zgorela.

Akumulatorji s tekočim amoniakom

Znano je, da akumulatorji, ki na motornih vozilih oskrbujejo električne naprave s tokom, v mrazu oslabe. To pa je za vojaška vozila, ki morajo biti na poti ne glede na vreme, zelo nerodna zadeva. Ugotovili pa so še to, da mraz povzroča precejšnje težave tudi pri raketni tehniki. Zato že več let delajo na tem, da bi iznašli take akumulatorje, ki bi lahko nemoteno delovali tudi v hudem mrazu.

Neka ameriška tovarna si je skušala pomagati z akumulatorji, ki jih zalijejo s tekočim amoniakom. Ugotovili so, da delujejo enako dobro pri vseh temperaturah od -54 stopinj do +74 stopinj. Izdelujejo jih v različnih inačicah. Pri akumulatorjih te vrste vsak kubični centimeter prostornine daje po šest vatov na uro. Če je akumulator napolnjen, bo potem, ko ga vključijo v električno omrežje, lahko brez prestanka deloval kakih sto ur. Če pa ni vključen v omrežje, bo v skladišču vzdrljal vsaj deset let, ne da bi se pokvaril.

Lahko protiletalsko orožje

Angleži so dobili novo protiletalsko orožje »Blau Pipe«, ki je zelo podobno ameriški protiletalski raketi »Red Eye«, le da je boljše. S tem orožjem lahko strelja en sam vojak, namenjeno pa je za uničevanje letal in helikopterjev, če lete nizko nad zemljo.

TUDI BARBARSKA SREDSTVA JIM NE BODO POMAGALA

»Naš cilj je ubijanje,« je izjavil general Wallace Green, komandant ameriškega mornariškega korpusa, med svojim inspekcijskim potovanjem po Vietnamu in s tem opredelil pravi poklic ameriških napadalcev. Zares, ameriškim enotam, ki se znašajo nad Vietnamci, nenehno pošiljajo nova orožja za množično uničevanje. Že lani so ameriški vojaki dobili puške »armalit« s preku-

Puške na »prekucujoče se kroglice«, helikopterji z raketami, težke letalske bombe, razpršilci strupenih snovi... Kaj je vse to? Je mar to v kakem muzeju, kjer hranijo sredstva za uničevanje človeških bitij? Ne, to so le vrste najsodobnejšega orožja, ki ga Američani uporabljajo v svoji umazani vojni proti Vietnamu.

rošimske atomske bombe. V enem samem dnevu je 230 ameriških letal odrglo kakih 800 ton razstreliva na partizansko območje v bližini Saigona. Na severnovietnamsko ozemlje pa so Američani lani zmetali 250.000 ton bomb — skoraj sedemkrat toliko, kot jih je Luftwaffe 1941. leta, ko je bila najbolj aktivna, spustila na Veliko Britanijo.

S poleti težkih bombnikov »B-52«, izmed katerih lahko vsak naloži po osemnajst ton bomb, skušajo povsem uničiti bombardirano ozemlje.

Džungla, v kateri se skrivajo južnovietnamski partizani, potresa s posebnimi pripravki, ki sežgo listje na drevju. Tako postanejo partizani za ameriške pirate vidni cilji. Ko helikopterji pripeljejo svoj desant, do 400 metrov naokrog mečejo bombe s strupenimi plini.

Mnoga nova orožja so prvič preizkusili v Vietnamu. Učinkovitost novega vojaškega materiala ugotavljajo na mrtvih in pohabljenih starčkih in otrocih, po količini prelite krvi in po številu sežganih ali porušenihih mostov.

Možje v Pentagonu skušajo ustrahovati vietnamsko ljudstvo in ga spraviti na kolena tako, da pošiljajo v Vietnam moderno orožje in uporabljajo barbarske metode, vključno kemijsko orožje.

So pa kljub temu v veliki zmoti. Njihovi napadi se lomijo ob pogumu in odločnosti vietnamskih rodoljubov.

Borci narodnoosvobodilne vojske se spretno branijo pred ameriško premočjo. Američani pogosto udarjajo po krajih, ki so jih bili partizanski borci že poprej zapustili. Razen tega pa ameriška letala, ki so namenjena za prevoz jedrskega orožja, ne morejo dovolj natančno metati klasičnih bomb in zato so njihovi poleti pogosto brez vsake koristi. Če pa napadajo dobro branjene objekte, jih to precej velja. Hanson Baldwin, dopisnik lista »New York Times«, je v zvezi s tem napisal, da so se spričo čedalje večje

učinkovitosti protiletalske obrambe ameriške izgube močno povečale. Enote narodnoosvobodilne vojske so samo v drugi polovici februarja sestrelile nad pokrajino Bingding več kot 150 ameriških letal.

Tudi napalmske bombe ne dajejo vselej pričakovanih uspehov. Bujno rastlinstvo v viet-

namskih džunglah je nasploh koristen zaveznik narodnoosvobodilnih enot in ameriški letalci pogosto spuščajo svoje bombe kar na slepo.

Američani imajo v vsakem dnu hujše izgube. Uradno so sporočili, da je samo v prvih dveh mesecih tega leta v Južnem Vietnamu padlo 4300 ame-

riških vojakov in oficirjev, medtem ko je agencija »Svoboda« objavila, da so Američani samo v prvi polovici februarja izgubili več kot 2300 mož. Pa še te številke se nanašajo le na pokrajino Bingding.

Na stran narodnoosvobodilne vojske prestopajo tudi mnogi vojaki južnovietnamskega režima in s seboj prinašajo orožje, ki so ga dobili od Američanov. Samo v osmih mesecih 1965. leta je prebегnilo 15.000 vojakov, ki so postali borci narodnoosvobodilne vojske. Tako dobivajo ameriško orožje tisti, proti katerim je bilo naperjeno.

(Po članku v »Revue militaire sovietique«)

Fotografija z vprašajem

Skupina partizanov se je zbrala pred leseno barako, bržkone pred partizanskim skladiščem. Morda so tantje dobili pošiljko zavezniškega materiala, ki so ga prijateljska letala s padali spuščala na revolucionarno deželo; vsaj videti je tako: na tleh pred skladiščem leži množica najrazličnejših predmetov. Morda pa se je tovarišica (tretja z leve) odločila oprati fantom perilo in borci ga odlagajo na kup. Kdove? Zato prosimo bralce, da si fotografijo dobro ogledajo in nam sporočijo vse, kar vedo o njej.

SOVJETSKA ZVEZA JE ŽE 1942. LETA PROIZVAJALA VEČ OROŽJA KOT NEMCIJA

Sovjetska vojna industrija med drugo svetovno vojno

Sovjetska zveza je že pred začetkom vojne imela močno gospodarsko bazo, ki je bila materialni pogoj zmage sovjetskega ljudstva v veliki domovinski vojni. Te baze pa pred vojno le niso dovolj izkoristili za pripravo obrambe dežele v času, ko se je Nemčija že povsem odkrito pripravljala na vojno. Krivda za to leži v kultu Stalinove osebnosti. Stalin ni verjel, da bo Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, in je zato glede priprav za obrambo pred fašističnimi napadali delal huđe napake. To dokazuje tudi načrt o proizvodnji municije, ki so ga podpisali 6. junija 1941, uresničili pa naj bi ga šele v 1942. letu.

Medtem ko so se v Zahodni Evropi že na veliko vojskovali, v Sovjetski zvezi še niso ničesar storili, da bi svoj vojaško-gospodarski potencial izkoristili za množično proizvodnjo najnovejših vrst orožja. Tako je 1940. leta Nemčija napravila 10.250 in Anglija 15.000 bojnih letal, v Sovjetski zvezi pa so bili še zelo daleč od teh količin. Razen tega pa so šele tik pred tem odobrili izdelavo najnovejših tipov. Podobno stanje je bilo tudi glede proizvodnje tankov. V 1940 letu so napravili le 2794 tankov. Njihova vrednost je bila toliko manjša, ker je šlo predvsem za tanke že zastarelih tipov, medtem ko so v tem letu izdelali le 358 tankov slo »T-34« in »KV«.

Posebno slabo pa je bilo s proizvodnjo municije. Načrt je sicer predvideval, naj bi v pol-

drugem letu preusmerili proizvodnjo mnogih tovarov in postavili vrsto novih, da bi dobili zadostne količine municije, toda že dva tedna kasneje se je začela vojna in načrt je obvisel v zraku. Zato je na fronti zelo primanjkovalo municije, bomb in min.

Vse te napake so se pokazale že takoj v začetku vojne in so zelo težile preusmeritev gospodarstva na vojno proizvodnjo, kar so lahko izvedli šele po napadu fašistične Nemčije.

Neposredno pred začetkom vojne je bilo stanje, gledano z vojaško gospodarskega stališča, res paradoksalno; z ene strani je država imela moderno in močno vojaško gospodarsko bazo za obrambo dežele, z druge strani pa te baze niso dovolj izkoristili. Od 23. junija 1941 dalje so začeli v vsej državi uresničevati mobilizacijske načrte.

Razvoj sovjetskega gospodarstva med zadnjo vojno lahko razdelimo na dve obdobji: prvo — od začetka vojne do sredi 1942. leta, drugo — od sredine 1942. leta pa do konca vojne. Za prvo obdobje sta značilni preusmeritev proizvodnje in selitev poglavitnih proizvajalnih sil v vzhodne dele države, medtem ko je v drugem obdobju prišlo do velikega razvoja že osnovanega vojnega gospodarstva.

Ogromnega pomena v nagli preorientaciji gospodarstva je bila sprememba strukture narodnega dohodka, prav tako pa tudi centralizirana razporeditev

finančnih rezerv. Delež osebne potrošnje se je znižal s 74 % v letu 1940 na 64 % v 1942. letu, vojaški izdatki pa so se povečali s 7 na 29 % v 1942. letu. Izdatki za obrambo so 1940. leta znašali 56,7 milijarde rubljev, dve leti kasneje pa že 103,4 milijarde rubljev.

Ceprav so bili v prvem letu vojne pri graditvi vojne industrije v vzhodnih krajih doseženi veliki uspehi, le ni bilo moč nadoknaditi škode, ki jo je sovražnik povzročil celotnemu gospodarstvu. Zadoluje že podatek, da so fašisti med vojno uničili 31.850 tovarov, 329.000 elektromotorjev in pet milijonov kilovatov električne proizvodnje. Hude izgube so povzročili tudi poljedelstvu in transportu.

Najnižja proizvodnja je bila 1942. leta. Čeprav je bila sovjetska industrijska baza precej manjša od nemške, je bila — glede na socialistični način proizvodnje in množično delovno junaštvo sovjetskega ljudstva — boljše izkoriščena kot nemška.

Sovjetska zveza je že 1942. leta izdelala več orožja kot Nemčija. V tem letu so v Sovjetski zvezi napravili 25.436 vojnih letal, v Nemčiji pa le 14.700. Tankov so v Sovjetski zvezi izdelali 24.668, v Nemčiji pa samo 9300 itd.

V letu 1942 pa se je za sovjetsko gospodarstvo začelo novo obdobje. Že 1943. leta je sovjetska industrija dala 24.000 tankov in samohodnih topov, naslednjega

leta 29.000, v prvih desetih mesecih 1945. leta pa še 22.590 raznih tankov in samohodnih topov. Od junija 1941 pa do septembra 1945 je bilo v Sovjetski zvezi napravljenih skupno 102.500 tankov in samohodnih topov, medtem ko je Nemčija v štirih vojnih letih izdelala le 61.589 tankov in drugih bojnih vozil.

V času vojne je v Sovjetski zvezi prišlo na dan petindvajset novih tipov letal. Zvečine spadajo med najpopolnejša letala, kar so jih v tej vojni sploh poznali. Tak primer je z oklonskim jurišnikom »Il-2«, ki so ga sovjetski piloti krstili za »zlato letalo«. Nemci pa so ga imenovali »črna smrt«. To izvrstno letalo so izdelovali v velikih serijah — 11.193 letal samo v 1943. letu. Fronta je dobila 1943. leta skupno 34.900, 1944. leta 40.300 in 1945. leta 26.478 letal. V štirih letih vojne so v Sovjetski zvezi izdelali 142.800 bojnih letal, medtem ko je nemška vojna industrija med 1940. in 1944. letom dala le 99.150 letal — torej manj kot sovjetska industrija.

Ceprav je Sovjetska zveza imela manjšo vojaško industrijsko bazo od Nemčije, ZDA in Anglije, je proizvajala, razen redkih izjem, več vojaške tehnike kot vsaka izmed teh dežel. Sovjetska zveza je, na primer, proizvajala vsako vojno leto povprečno po 24.100 tankov in samohodnih topov, Nemčija 12.800, ZDA 23.800, Anglija pa le 6000.

Živilski kombinat Maribor

Kvalitetne in okusne testenine »INTES« so nepogrešljive v vsakem gospodinjstvu.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

V SAJPANSKEM PEKLU

Bitka na otoku Sajpanu nedvomno spada med najbolj krvave spopade v vsej drugi svetovni vojni. Takrat je padlo 30.000 japonskih vojakov, skoraj celotno prebivalstvo tega otoka pa je šlo prostovoljno v smrt. Američani so izgubili 14.000 mož

Ameriška pomorska pehota je svojo veliko ofenzivo proti zadnjim japonskim trdnjavam na Tihem oceanu začela junija 1944. leta. Američani so prihajali z vseh strani, iz vseh zalivov in z vseh obzorij. Več kot 800 ladij, ki naj bi s Havajev napravilo 6000 kilometrov, z Gvadalkanal pa 4000 kilometrov dolgo pot, je poveljeval admiral Smith. Njegove enote naj bi se izkrcale na treh krajih — na Guam, Tinianu in Sajpanu. Najprej pa naj bi prišel na vrsto Sajpan.

PRIRODNE OVIRE

Jurišni bataljoni druge in četrte divizije so dobro vedeli, kaj vse jih čaka. Ze prej so jim bili povedali, da je triindvajset kilometrov dolgi in šest kilometrov široki Sajpan obdan s koralnim ščitom, na otoku pa je vse polno kamnitih vrtač in votlin. Ameriški vojaki so vedeli, da se bodo na otoku prvič srečali z japonskim prebivalstvom in domačini Mamorosi, na katerih naklonjenost ne morejo računati, in da jih bo iz prirodnih otoških utrd obstrlevala japonska težka artilerija. Zato jim je brez pomena bilo vse tisto, kar jim je pojasnjeval neki

predstavnik sanitetne službe, češ da bodo v obrežnih vodah naleteli na morske pse, strupene morske kače in pajke, kot britvice ostre korale, morske koprije, strupene ribe in ogromne školjke, ki plenu nastavljajo svoje pasti. Na otoku pa se bodo, razen s sovražnikovim fanatizmom, srečavali še z gobavostjo, pegastim tifusom, filariozo, dengo, tifusno mrzlico, strupenimi travami in kačami, ogromnimi kuščarji in milijardami komarjev in mušic.

»Ne vzemite v usta nobenega plodu, ne popijte nobenega požirka vode, ne približujte se nobenemu domačinu!« so jim ukazali.

Američanom je bil ta kos pekla na Tihem oceanu potreben za letališče, ki bo od Tokia oddaljeno le 2400 kilometrov in s katerega bodo orjaške letelce trdnjave lahko odhajale na uničevalne polete nad japonsko otočje. Sajpan pa je bilo tudi srce Marianskega otočja, na katerem je admiral Nagumo imel svoj štab in zbral kakih 30.000 najboljših japonskih vojakov. Admiral Tojoda pa je bil s svojim ladjevjem v Tavi in nestrpno pričakoval, kdaj bo lahko krenil na Palaos in začel z ameriškim invazijskim ladjevjem veliko pomorsko bitko, o kateri je že dolgo sanjal.

Admiral Smith je sklenil napasti Sajpan 15. junija. Diviziji

naj bi se izkrcali na zahodnih obalah otoka, v bližini mesta Garapana. Medtem ko bodo invazijske ladje izkrcavale enote, bo 2. divizija krenila v demonstrativni napad na dobro branjeno obalo severno od Garapana. Ameriška letala in topovi z letalonosilk so začeli rušiti japonske položaje na otoku že štiri dni pred odhodom ladjevja na pot. Štirinajstega junija ni bilo na letališču Boniju skoraj nobenega japonskega letala, ki bi še ostalo celo. Sajpan je bil poln ognja in dima.

SMRTONOSNI TOPNIŠKI OGENJ

Bitka je divjala. Marinci so v zaporednih valovih osvajali skalo za skalo, grič za gričem in počasi prodirali proti neki vasi na obali. Japonci so votline spremenili v pravi labirint skupnih zaklonišč in posamičnih jam, ki so bile medsebojno povezane. Borili so se prsi ob prsi. Pod varstvom čedalje ostrejšega ognja svojega topništva so se Japonci postopoma umikali onstran hriba Fina Suze. Skoraj vsaka japonska granata je zadela svoj cilj. Na obali, prednjih položajih in po gričih je bilo polno mrličev in ranjencev. Še nikoli dotlej ni sovražnikova artilerija prizadejala tako hude izgube. Kljub temu pa se je prej kot v enem dnevu izkrcalo 20 tisoč mož, ki so osvojili kakih

sedem kilometrov široko in pol drugi kilometer globoko mostišče.

Cepprav so se branilci, ki jim je poveljeval general Saito, znašli v zelo težavnem položaju, je njihov bojni duh ostal še vedno na zelo visoki stopnji. Vsi, kar jih je bilo na Marianskem otočju, so vedeli, da jim prihaja japonsko ladjevje na pomoč. Clovek bi dejal, da so japonskim vojakom zrasla krila, saj so povsod napadali in z vsakega položaja jurišali. Ob desetih zvečer so Japonci razvili zastave, samurajske sablje pa so se zablskale na mesečini. Hkrati s tem se je oglasila vojaška trobenta in Japonci so med divjim vpitjem krenili v napad. Takrat je neki ameriški oficir dvignil telefonsko slušalko in dejal: »Svetlobo!«

Noč se je nenadoma spremenila v dan. Med tistimi Japonci, ki so se znašli na planem, je nastala huda zmeda. Nanje se je zrušila toča svinca, topovskih granat, min in izstrelkov iz bazuk ter jih povsem razbila. Japonci so začeli bežati, spremljal pa jih je topniški ogenj. V protinapadu iz smeri Garapana je general Saito izgubil 700 mož. Do zore se je Garapan spremenil v pogorišče.

Tedaj je general Saito poslal tanke v napad. To je bil prvi nočni tankovski napad na Tihem oceanu. Polkovnik Goto se je prvi pokazal iz kupole svojega tanka, se zbral, potegnil sabljo in z njo zamahnil nad svojo glavo. Njegovemu primeru so sledili še drugi. Nato je polkovnik Goto s sabljo udaril po kupoli. Kovina je zazvenela skozi noč. Drugi oficirji so tudi na enak način spodbujali svoje jeklene vrance. Brž ko so potem zaprli pokrove, je 9. tankovski polk krenil v napad. To je bilo ob pol starih jutraj.

TANKOVSKI SPOPAD

Tanki so odbrzeli med bliske in eksplozije. Prvi tanki, ki so se vneli, so kot bakle kazali pot onim, ki so se obirali za njimi in zaostajali. Brž ko je prišlo do takega znaka utrujenosti, so iz tankov poskakali oficirji in, začeli psovati ali pa spodbujati. Nato se je oglasila trobenta in vojaki so spet krenili v juriš, v smrt. Vsa ameriška oklopna vozila so tedaj bila že na kopnem in se spopadla z japonskimi tanki. Kmalu nato je gorelo že kakih trideset japonskih tankov, drugi pa so se umaknili.

Kapetan Macuja si je v zvezi s tem zabeležil naslednje: »V vsem polku je ostalo le še dva najst tankov. Če že nimamo več tankov, se bomo še vedno lahko borili prsi ob prsi. Sklenil sem, da se bom v primeru, če bom naletel na Američane, bil, bil in bil vse dotlej, dokler bo kaj življenja v meni. Pri svojih štirindvajsetih letih si ne želim nobene drugačne smrti.« To ni bilo navadno bahanje. O izredno hudem sovražnikovem odporu govori 3500 mrtvih Američanov, ki so padli v prvih dneh operacije.

Medtem ko so se ameriški vojaki borili za letališče Aslito, se je japonsko vojno ladjevje pripravljalo za napad. Ob trideset na devet je admiral Tojoda svojim komandantom poslal naslednje obvestilo: »Kombinirano ladjevje bo napadlo sovražnika na območju Marianskega otočja in uničilo njegove enote, ki so se izkrcale.«

Letalonosilke admirala Ozava, ki so krenile iz Tavi Tavija, so skozi morsko ožino San Bernardina zaplule proti Filipinskemu morju, kjer naj bi se združile z eskadro bojnih ladij admirala Ugakija. Po bitki na Gvadalkanal je japonsko ladjevje prvič odkrito iskalo priložnost za spopad s sovražnikom, ko naj bi prišlo do dokončnega obračuna. Medtem ko so japonske ladje plule proti Sajpanu, so mornariška izvidniška letala nekaj sto kilometrov pred njimi čistila zračni prostor in iskala ameriške ladje.

PRIHODNJIČ:

Katastrofa japonske vojske — Sporočilo vojakom — Samomor prebivalstva

TAM, KJER SE SPRELETAVAJO JASTREBI

3

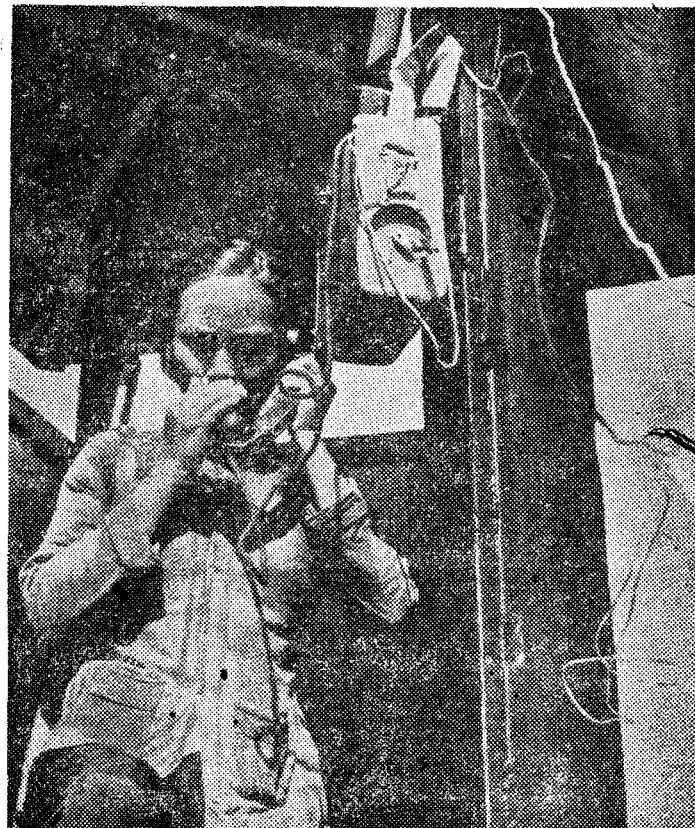
Ali je kakšna psihološka razlika med severnimi in južnimi Vietnamci? Po odgovorih bi sklepala, da je ni... Seveda so razlike tudi med njimi, kakor pri nas med Milančani in Sicilijanci. Južnjak je velikodušnejši in manj zadržan kot severnjak. Zaradi ugodnega podnebja in rodovitne zemlje ne razmišlja o jutrišnjem dnevu. Severnjak, ki živi v manj rodovitnem okolju, je varčen in že v nedeljo misli na prihodnjo soboto.

Hanoj, 24. decembra.

Izzelili so večino hanojskih otrok. Mnogo se jih je vrnilo te dni, ker se bliža božič. Praznujejo vse praznike, tako katoliške kot budistične. Tiste otroke, ki še nimajo šest let, so pustili doma, razen če nimajo starejših bratov in sester, ki lahko pazijo nanje. Bali so se, da bi oddalitev iz domačega okolja psihološko slabo vplivala na najmlajše.

Hanoj, 25. decembra.

Sinoči ob sedmih so v vseh hanojskih župnijah prižgali lučke na božičnih drevescih, na jelkah seveda ne, ker jih ni. Otroci so zapeli pesmice, nato pa so jih obdarili. Vse cerkve so bile okrašene, na pročelju stolnice pa je zažarela peterokraka zvezda. Zvezda treh kraljev je hkrati tudi zvezda narodne zastave. Rdeča zastava z zlato zvezdo je vihrala v monsunskem vetru tik ob Marijinem kipu, na sosednjem drogu pa je bila razobešena belo-rumena papeška zastava.

PO RIŽEVIIH POLJIH SE DVIGAJO LESENI STOLPI. NA VRHU VSAKEGA JE MAJHNA STRAŽARNICA, S KATERE OPAZUJEJO NEBO. OBICAJNO OPRAVLJAJO TO NALOGO ZENE. KADAR SE NA ROBU OBZORJA POJAVIJO PRVE CRNE PIKE, STRAŽARKA PO TELEFONU OPOZORI NA NEVARNOST BLIŽNJE SAMOOBRAMBNE ODDDELKE. GORNJA FOTOGRAFIJA JE IZ OKOLICE HAI DUANGA IN JE BILA NAPRAVLJENA OB ZACETKU AMERIŠKEGA ZRACNEGA NAPADA. KMETJE TAKOJ ODLOŽIJO MOTIKE IN GRABLJE, SNAMEJO PUŠKO Z RAMENA, POKLEKNEJO IN ZACNO STRELJATI PROTI NEBU. ČUDNO NASPROTJE JE TO: STARE PUŠKE PROTI NAMODERNEJŠIM LETALOM. KMETJE PROTI POKLICNIM VOJAKOM. OB VSAKEM NAPADU SESTRELJO NAJMANJ PO ENO LETALO. POVPREČJE AMERIŠKIH IZGUB V LETALIH ZNASE Približno 6 Odstotkov.

Ob desetih zvečer je bil trg poln ljudi. Ker je stolnica pre-majhna, da bi sprejela vse hanojske katoličane, so bili pri maši samo predstavniki posameznih mestnih četrti. Ostali so zunaj čakali na polnočnico. Stojnice, polne slaščic in cvetja, priletnje žene, oblečene v črno, dekleta v prazničnih tunikah iz pastelnega brokata in vojaki spominjajo na žeganje v južno-italijanski vasi.

Stopili smo v neko drugo cerkev. Star duhovnik je prav tedaj prinesel Jezusčka iz zakristije. Ura je bila enajst. Za duhovnikom se je razvila procesija, v kateri je vsakdo nesel go-rečo svečo v roki. Stolnica, zgrajena v slabem neogotskem slogu, je nekoč služila samo guvernerju, visokim oficirjem tuijske legije in elegantnim francoskim damam. Njihovi služabniki pa so smeli zahajati le v to cerkev, ki jo je bil zgradil pred šestdesetimi leti francoski misijonar. Slog je domač in človek bi si na prvi mah mislil, da je pagoda, če ne bi bilo križa na njej namesto zmaja. Rimljanski vojaki na slikah križevega pota so belopolti, tudi Pilat; toda Jezus, Marija in apostoli so podobni Vietnamcem.

Hanoj, 26. decembra.

Te dni sem ugotovila, da ne smem uporabljati besede »žrtev«. Reči je treba: »Vietnam je cilj imperialističnih napadov.« V tem načinu izražanja se kaže več stvari. Vietnamci nočejo priznati svojega trpljenja. Najhujše zlo pomeni obdobje francoske nadvlade. Severni del Vietnama je zdaj svoboden, južni pa bo svoboda še dosegel. To vojno je treba prikazovati manj tragično, toda ne samo iz praktičnih razlogov. To je važno tudi z ideološke plat: imperialisti so napadli, narod pa se jim je prostovoljno postavil v bran. Zakaj bi torej objokovali sami sebe?

Na misel mi je prišel protestni shod, ki smo ga priredili v Rimu pred dobrim mesecem (novembra 1965 — op. prev.). Vsi govorniki so se trudili, da bi zbudili čim večje usmiljenje do Vietnamcev. Toda takšen ton je Vietnamcem najbolj zoprn. Tukaj solz ne priznavajo. Poznajo le sovraštvo do napadalcev. Vsak pokol in vsako opustošenje jih še bolj spodbudi k želji po končni zmagi. V tem so si enaki vsi do zadnjega. Če se bodo Američani umaknili, jih bomo z godbo pospremili do pomolov in pot jim bomo posuli z rožami. Če ne bodo hoteli oditi, jih bomo pognali v morje. Morda bo treba čakati deset, morda dvajset let. To ni važno, saj smo vajeni dolgotrajnih borb.«

NADALJEVANJE

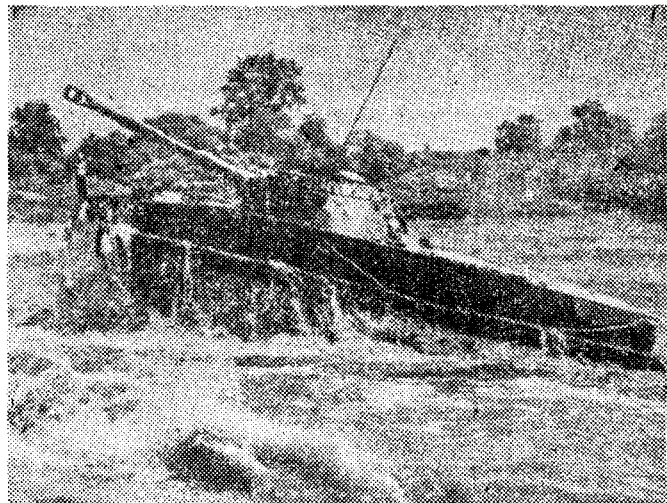
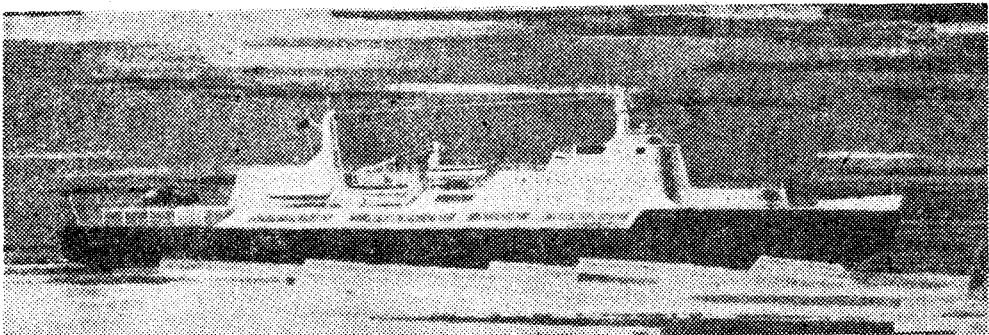

FOTO S PODPISOM

Z LAHKIM TANKOM »PT-76« so oborožene so-vjetske ogledniške enote. To je plavajoči tank (»PT-«) s topom kal. 76 mm. Sovjetski amfibijski tank »PT-76« na kopnem doseže 50 kilometrov na uro, po vodi pa plove s hitrostjo do osem kilometrov na uro.

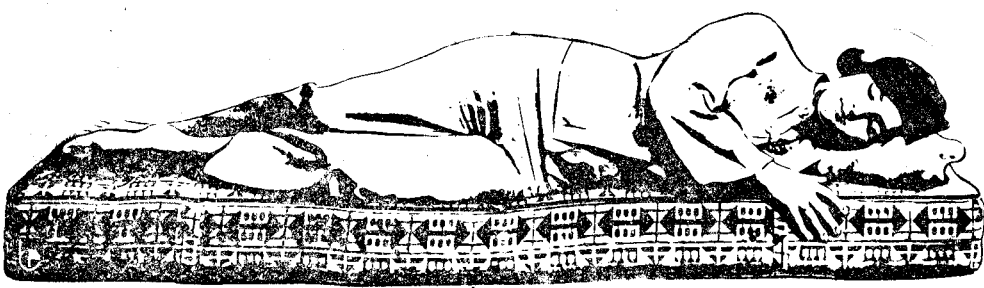

NOVI ATOMSKI LEDOLOMILEC »ARKTIK«, ki ga grade v Sovjetski zvezi, je rezultat izkušenj, ki so si jih bili pridobili s prvim ledolomilec na atomski pogon, z »Leninomom«. »Arktik« pa ne bo edina ladja te vrste, temveč bodo ledolomilce tipa »Arktik« gradili kar serijsko.

ORIGINALNE VZMETNE VLOŽKE

jogi

PROIZVAJA »MEBLO« NOVA GORICA

Dimenzije:
70x190 95x190
75x190 100x200
80x190 130x190
85x190 140x190
90x190 150x190

• PREOBLEČEN v tapetniški blagu ali gradju
• široka IZBIRA desenov
• za ZIMSKO ali LETNO uporabo
• polnjenje: KOKOSOVA vlakna ali IPREN

PRI NAKUPU PAZITE NA ZAŠČITNI ZNAK

ANI ROSTOHAR:

Moj oče

Najbrž nisi nikoli premišljeval, kdo bo sedel za tvojo pisalno mizo, ko te ne bo več. Ali pa si vedel, da bom nekoč jaz, prav kakor ti, odprla okno in se zazrla v dolino; in počakala, da naravnaj najde izraz in ga pošlje v šepetu črešnjih vej meni v naročje...

Da. In nocoj bi rada našla najlepši izraz na svetu. Zate, očka. Pa čeprav vem, da je bilo napisanih že sto in sto besed, ki so povedale sto in sto tvojih želja in misli. In tvoja dejanja. A jaz ne bom pisala o tem. Bil si velik človek in velikokrat si mi pripovedoval o sebi. Pa te vendar nisem mogla nikoli popolnoma spoznati. Morda zato, ker si se boril vedno za velike stvari, prevelike, da bi jih jaz že lahko razumela. Sedemnajst let mi je. Prehitro si odšel, očka. Nisem še našla svoje poti.

Morda pa si ti zato pustil tako svetlo in jasno sled! Da. Zdaj razumem. Zdaj tudi vem, kako si mogel izbojevati največje stvari. Devetindvajseti oktober tisočdevetstoosmestnajst! Bil si prvi, ki je izklical Jugoslavijo in ji prisegel svobodo. In ostal si ji zvest. Zgodovina je to zabeležila, ko si stal pred smrtjo in nisi izdal domovine. Brežiški zapori ti vedo. Pričali bodo stoletja, vse dotlej, dokler se ne uresniči tvoja velika misel: ko bodo ljudje drug drugega spoznali, se bodo bolje razumeli. Potem ne bo več vojne.

Naredil si veliko, da bi se res spoznali. In morda se bomo nekoč bolje razumeli. Potem ne bo nihče več umrl sredi nepokošene detelje in obležal nepokopan.

O, kolikokrat sem že pisala o smrti! Pa nisem nikoli vedela, kaj to pomeni. Zdaj vem. Pa ni bilo bolje, da ne bi, ker zdaj vem, da je ne bom mogla nikoli opisati.

Morda pa je bolje tako. Tudi ti nisi tega poskušal. Prav tako si sedel za pisalno mizo kot zdaj jaz. In boril si se za velike reči.

A jaz ne morem nocoj, očka. Morda drugo poletje, ko bo češnja izsula svoje žalostne liste z vej. Potem mi bo izšepetala tisto besedo, tisto veliko besedo. Takrat ti jo bom podarila.

Pogled na Kitajsko

Kaj se godi na Kitajskem — nihče ne ve odgovoriti na to vprašanje. Je to »kulturna revolucija«, boj za dediščino Mao Ce Tunga? Prihaja na površje močni človek — maršal Lin Biao? Premalo elementov je na razpolago, predaleč smo od Kitajske, preveč gledamo še z našimi, evropskimi očmi.

Boj za Maovo dediščino se ni začel šele včeraj. Povprečna starost kitajskega politbiroja je približno 66 let. Nobena ekipa na svetu ni tako stara. Niti sedanja japonska vlada ne, čeprav na Japonskem starost zelo spoštujejo. Člani kitajskega politbiroja bi lahko vsi sedeli v starem rimskem senatu.

Tudi to ni nobena skrivnost, da je postal kitajski obrambni minister Lin Biao »človek močne roke«. Še pred nekaj meseci so njegovo ime citirali na četrtem mestu. Zdaj je postal človek številka dve.

Mnogi vidijo v njem novega Bonaparteja, novega gospodarja Kitajske. Lin Biao je zagovornik taktike »ljudskega morja«, ki so jo Kitajci uporabili med korejsko vojno. V prvi svetovni vojni so govorili o »ruskem valjarju«.

Politični obzornik

Lani septembra je objavil članek, v katerem napoveduje, da bo postal Vietnam prva postaja »dolgega pohoda«. Cilj tega je »obkrožitev« Evrope in Severne Amerike. To akcijo naj bi izvedli gverilci Azije, Afrike in Latinske Amerike.

»Svetovna vas« naj bi premagala »svetovno mesto« — industrijski Zahod. Kitajci štejejo sem tudi Sovjetsko zvezo.

Tudi v kitajski državljanski vojni je bilo tako: kuomintangovci so sedeli v mestih, komunisti so bili gospodarji vasi. In vas je premagala mesto. Gverilci so živeli med ljudstvom, bili so ribe v morju. Živeli so v prijateljskem svetu, zato so tudi premagali kuomintangovce.

Očitno je, da želi kitajsko vodstvo vcepiti sedanji generaciji ideale in program starih partizanskih dni. Nova je zrasla v popolnoma drugačnih razmerah. Ne ve za državljansko vojno ne za boje z Japonci ne za dolgi pohod. Ni šla skozi tisto trdo šolo življenja kot prejšnja generacija.

Veliki so cilji sedanjih voditeljev. Jih bodo uresničili? To je odvisno od dveh faktorjev: ljudi in hrane.

Kitajska šteje po najbolj splošnih cenitvah 725 milijonov ljudi, 25 milijonov več ali manj ni važno. Njeno prebivalstvo naraste letno za 20 milijonov. Na koncu tega stoletja bo štela Kitajska že 2 milijardi ljudi. Zdaj je vsak četrti na svetu Kitajec, takrat bo vsak tretji. Združene države bodo imele tedaj 300 milijonov ljudi, Sovjetska zveza 350, Latinska Amerika 650, Indija 900 milijonov.

Kitajsko vodstvo skuša zadržati to eksplozijo prebivalstva, vendar ne s kontracepcijo, marveč s svari mladin: ne sklepa je prezgodaj zakona.

Drug problem je prehrana. Kitajska pridelava letno povprečno 180 milijonov ton žita. Letno mora uvažati 6 milijonov ton žita. Uvoz bo vsako leto večji, v desetih letih se bo prebivalstvo povečalo za skoraj 100 milijonov. Bo Kitajska lahko rešila ta problem. Bo na svetu dovolj žita, če bo, recimo v Ameriki, Kanadi, Avstraliji, Argentini slaba letina?

Zato gleda Kitajska čez meje. Zato spremlja kitajski sedel s takšno zaskrbljenostjo, skoraj histerijo, razvoj Kitajske.

Težko je reči, kaj se godi na Kitajskem. Besede, kakor »kulturna revolucija«, imajo drug pomen kot pri nas. Revizionisti so tisti, ki se zavzemajo za minimalen program. Progresivni so tisti, ki se ne boje niti vojne.

Kitajska je danes na začetku velikega zgodovinskega procesa. Obrisi tega so komaj vidni. Nihče ne more napovedati, kam bo šel razvoj tega giganta.

Eno pa je že zdaj gojovo: to, kar se dogaja, je začetek grandiozne industrijske revolucije. Prva je izvedla to revolucijo Velika Britanija, nato je prišla na vrsto Amerika, takoj za njo pa Bismarčkova Nemčija. Po oktobrski revoluciji se je začela velikopotezna industrializacija Sovjetske zveze. Cena te je bila zelo visoka, današnja generacija raje ne govori o tem. Tudi Japonska doživlja zdaj novo renesanso, japonska industrija se je začela razvijati po letu 1868.

Vsaka generacija želi ovekoveti svoje ideale. Vsak voditelj želi ostati zapisan z zlatimi črkami v zgodovini. Zgodovina nudi za to polno primerov. Kitajci govorijo o mileniju — tisočletju sedanjega režima.

To je v bistvu zelo slaba tolažba za tiste, ki so se morali in se bodo še morali odreči vsem dobrotam življenja.

Kitajska je doživela v zunanji politiki vrsto neuspehov. Praktično je izolirana od sveta.

Tudi v notranji politiki bo morala pristati na kompromise. Prav ta kulturna revolucija, in vse, kar se sploh dogaja na Kitajskem, je dokaz, da to ni več monolit — ena sama granitna skala. Tudi Kitajci so ljudje — ne pa roboti.

M. O.

Dušan Biber: Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933 — 1941

Nedavno je izšla pri Can-karjevi založbi v Ljubljani razmeroma zajetna knjiga »Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933—1941«, delo dr. Dušana Bibra, sodelavca inštituta za družbene vede v Beogradu.

Ce bi hoteli oceniti pravilnost posameznih avtorjevih trditev, bi morali sami še dlje in temeljiteje kot on študirati razsežno in na vseh koncih in krajih uskladiščeno arhivsko gradivo. Zato prinašamo le kratko poročilo o tej pomembni knjigi, ki razsvetljuje obdobje naše zgodovine tik pred nacističnim napadom.

Vsekakor je knjiga resno znanstveno delo, podkrepljeno s

številnimi viri (samo pripomb je skoraj za polovico knjige), doslej eno izmed najbolj popolnih del, ki opisujejo dejavnost naših sovražnikov, razvoj nacistične miselnosti med Nemci v naših krajih in med tistimi prebivalci, ki so zaradi zunanjih razlogov kljub slovenskemu poreklu skušali postati Nemci. Avtor ne opisuje samo nacističnega delovanja v Sloveniji, ampak v vsej Jugoslaviji. Ta je imela po številu leta 1931 kar 99.326 Nemcev, to je 3,59 odstotka vsega prebivalstva. V Sloveniji so 19. januarja 1941 predstavniki Kulturbunda trdili, da je vseh Nemcev v dravski banovini 28.075. Nekako polovica jih je živel na Kočevskem, drugače pa večinoma po štajerskih mestih, kjer so bili gospodarsko najmočnejši sloj. Večina Nemcev je podlegla nacistični propagandi, vendar je tudi zanimiv podatek, da je bilo leta 1941 nad 10.000 Nemcev izven Kulturbunda.

Iz Bibrove knjige bodo bralci, zlasti mlajši, lahko zvedeli marsikaj novega, saj je bilo vprašanje Nemcev v Jugoslaviji in njihove nacionalne nestrpnosti samo po sebi rešeno že leta 1945. Pa tudi starejši bralci, ki so sami na svoji koži občutili nacistični bič, lahko zvedo iz gradiva marsikatero podrobnost.

Zanimiv je razvoj večine Nemcev iz Jugoslavije iz lojalnih državljanov (ali vsaj strpnih) v goreče naciste in njihovo peto kolono. Nobena tajnost ni bila namreč, da nacistične oblasti izkoriščajo svoje sonarodnjake za vohunstvo, sovražno propagando in diverzantsko dejavnost. Toda o tem smo brali doslej le v raznih krajših sestankih, razmetanih po raznih knjigah, revijah ali časopisih. Bibrovo delo pa to vprašanje ob-

ravnava celovito kot zadnji člen razvoja politične opredelitve Nemcev.

Zadnje poglavje knjige je oris delovanja nacistične pete kolone ob napadu na Jugoslavijo aprila 1941. Tudi iz tistih dni bomo zvedeli marsikaj še neobjavljenega.

Lahko rečemo, da je Bibrovo delo zapolnilo precejšnjo vrzel v naši zgodovinski literaturi.

MP

Pod peskom in kamenjem so našli ostanke štirih prvoborcev

»Balinka 1966«, kakor so imenovali podvig angleških speleologov v doslej še ne popolnoma raziskano jamo Balinko na planini Pišteniku blizu Plaskega na Hrvaškem, je bila pred dnevi uspešno končana. Speleologi so se spustili na dno omenjene jame, o kateri so sodili, da je globoka okoli 500 metrov. Njena resnična globina je 328 metrov.

Na dnu jame so pod skladi peska, kamenja in vejevja, ki je padalo noter 24 let, našli tudi posmrtno ostanke štirih partizanskih prvoborcev: Roberta Domanija Španca, Draga Stajnbergerja-Adolfa, Branka Latasa in Stevana Čuturila. Le-te so četniki v noči med 2. in 3. aprilom 1942. leta zverinsko ubili in jih vrgli v jamo Balinko. Speleologi so našli v jami njihove posmrtno ostanke, med njimi tudi dva kosa lobanje. S tem pa so dokončno zavrnjene dolgoletne govorice okoličanov, da so četniki četvorici prvoborcev odsekali glave, preden so jih vrgli v jamo.

Posmrtno ostanke so položili v posebne krste, ki bodo do dneva pogreba ostale v spominskem domu AVNOJ v Plaskem.

ČRNA GORA 1941-1945

Tak je naslov knjige, ki jo je ob 25-letnici vstaje jugoslovanskih narodov izdala fotografska »Pobjeda«. To je zbirka dokumentarnih fotografij, povezanih s krajšimi besedilom. Sestavljavci knjige so očitno želeli zbrati in objaviti vse vrednejše fotografije, nanašajoče se na narodnoosvobodilno vojno v Črni gori oziroma fotografije, ki prika-

zujejo sodelovanje Črnogorcev v NOB v ostalih delih naše države.

Sestavljavci so zbrali fotografije iz zgodovinskega arhiva CK ZKJ in CK ZK Črne gore, iz črnogorskega zgodovinskega inštituta, mnogo fotografij pa so dobili tudi od zasebnikov, nekdanjih borcev.

M. G.

Jože Lapanja

Pred dnevi smo v Sebeljah pokopali bivšega partizana, obseševalca Vojkove brigade, nato pa jurističnega bataljona 1. divizije, tovariša Jožeta Lapanja, po domače Mežnarjevega. Pokojnik je postal partizan takoj po zlomu Italije. Jeseni 1945 pa se je vrnil v požgano ter izropano domov vas, 1946 se je zaposlil kot sprevednik v avtomobilnem podjetju v Novi Gorici. Po desetih letih je zaradi bolezni moral to delo opu-

stiti, postal je nočni čuvaj. Bolezen je prinesel iz vojne. Kasneje so ga morali zaradi bolezni predčasno upokojiti, zdaj pa ga je bolezen šla let starega spravila v grob.

Več let je bil blaginjak od bora ZB, mnogo je pomagal in se odlikoval z zbranostjo in preudarnostjo. Ko pišem o njem, se ga spominjam iz julija 1944. Srečala sva se vrh Kočevja. Po štirih dneh bojev v Baški grapi smo se umikali iz sovražnikovega obročja. Bilo je nevarno in sva z Jožetom šla pregledovat zadnja dvoraba Kočevja. Ozavila sva, da so Nemci že prišli iz Bukovega. Opozorila sva skupino borcev, ki so popolnoma utrujeni polegali, naj se umaknejo, sama pa sva se spustila v neko grapo proti Poreznu in se zarila v kup dračja. Tedaj so počili vrh Kočevja strel. Padlo je šest naših. Naju z Jožetom je z vrha Kočevja še dva dni zasledovala smrt iz nemških strojnice in brzostrelnega topa. Šele tretji dan sva zapustila skrivališče in odšla v Orehovski grapo. Na neki sejožeti so dekleta kosila travo in nama pošlila zmagajočo. To je tako preveč, da je nekaj časa nepremično strel v letketa in zorečo pšenico...

ANDREJ PAGON-OGAREV

Dajte
INDutsriji
Odpadne
Surovine

S POSLOVALNICAMI V VSEH VEČJIH KRAJIH SLOVENIJE
ODKUPUJE, PREDELUJE IN PRODAJA ODPADNE SUROVINE VSEH VRST

DINOS

podjetje za oskrbovanje gospodarstva z odpadnimi surovinami

LJUBLJANA, PARMOVA 33

drugi. Prav bi bilo, če bi tudi drugi narodi Jugoslavije spoznali, da se je na slovenskih tleh bil krvav boj za obstanek od prvega spopada z Nemci na Mežaklji do osvoboditve Trsta in Koroške. Znano je, da srbske založbe nimajo posebnega interesa za prevajanje slovenskih del, čeprav mi prevajamo njihova dela. Mi smo z navdušenjem brali dela Čosića in drugih srbskih pisateljev. Razočarani pa smo bili nad njihovimi idejami o jugoslovanstvu, v katerem naj bi slovenski narod kot samostojna nacionalna kultura izginil.

MORALNA VELIČINA NARODNOOSVODILNE BORBE IN SEDANJOST

Na robu obstoja in ob skrajnem pritisku vsako živo bitje, tako tudi narod,

utuja ljubezni. Žrtvovanje za skupnost in podrejanje skupnim ciljem je razvila prej, preden se v človeku razvijejo egoistični cilji. O svetli prihodnosti je ustvarila dolžno iluzijo, ki ji je pomagala premagovati težave boja.

Zato je partizanska literatura, kolikor je zgodovinsko avtentična, pripoved o heroizmu množic in v tem okviru tudi posameznikov. Revolucionarno obdobje, ki je za nami, je še tako živo in tako prisotno v nas, da še dolgo ne bo mogel mimo nihče, kdor bo hotel razumeti našo novo stvarnost in pisati o njej. Posebno pa ne umetnik ali kritik.

Nimam namena analizirati današnjo stvarnost, ker jo vsi poznamo. Vsem pa nam je jasno, da moralna načela, ki so nas

TO NE SVETINA:

(Nadaljevanje in konec)

Partizanska književnost in

pokaže vso svojo življenjsko moč, odporost in vrednost, razvije v sebi vse tiste lastnosti, ki pomagajo, da se ohrani.

V usodni osvobodilni vojni je najvažnejše doživeti, osveščanje poedince, da je interes celote pred interesom posameznika, kar zahteva zavestno podrejanje skupnim ciljem. Ta usodna povezanost porodi najvišja socialna čustva, pripravljenost skrajnega žrtvovanja in odpovedi in celo žrtvovanje življenja. V osvobodilni vojni postane pomemben vsak član naroda. Človek postane najvišja vrednota. V žrtvovanju za druge ohranja sebe. In obratno: za množico je dragocen vsak posameznik. Neandroma je tudi malim ljudem dano, da ustvarjajo velika dejanja, zgodovino. V tem najširšem vključevanju vidimo tisto živo tkivo, ki prerašča revolucionarne organizme in je izvor heroizma, žrtvovanja in tovarištva, o katerem danes lahko samo še sanjamo.

Mladina revolucionarne generacije je bistvo življenja dojela povsem svojstveno. Problem ubijanja je doživela prej kot ob-

vodila v revoluciji in ki jih najbolj živo odkriva in ohranja partizanska literatura, lahko mnogo vplivajo na današnjo prakso, predvsem oziroma samo v pozitivnem smislu.

BRALCI IN PARTIZANSKA LITERATURA

Danes v glavnem že vemo, kaj ljudje radi berejo. Pisatelj, ki ne zna vzpostaviti stika svojega umetniško preoblikovanega sveta z bralci, ne bo bran in ne aktualen. V ljudeh živi zdrav instinkt o tem, kaj je umetnost, kaj resnica, kaj lažna iluzija ali skonstruiranost. Najvažnejša naloga pisatelja je, odkrivati resnico na umetniški način, razumljiv v tistem krogu, ki mu je namenjena.

Partizanska literatura, bodisi memoarska ali čista literatura, ki je vzdržala ta preprosti kriterij, je bila zmeraj cenjena, knjige pa brane in iskane. Nasprotno nam je praksa pokazala, da so razni modernistični poizkusi dvomljivih umetniških kvallitet propadli. Prav tako se ni obdržalo

Matevž Koprivec

Dne 17. avgusta je umrl tovarš Matevž Koprivec, član krajevnega združenja ZB Polhov Gradec. Rojen je bil 15. oktobra 1907. Zdravje mu je spodbudilo poklicno delo, pa tudi udeležba v NOV. Izhajal je iz revne, številne družine; komaj sedem let star je moral iti za pastirja. Stirmajst let star je šel delat na žago, kjer se je izučil za brusarja. Ta poklic je opravljal do upokojitve leta 1961. V OF se je vključil kot aktivist v začetku 1942 na žagi v Kozarjah. Marca 1943 je vstopil v Dolomitski odred. Do

Konca vojne je bil kurir v roških bolnišnicah, po vojni pa spet brusar na žagi v Polhovem Gradcu.

Nemci so njegovo ime leta 1944 pomotoma objavili v seznamu padlih »banditov«. Tovariš Koprivec je živel še vrsto let, a vendar je umrl mnogo prezgodaj.

JOZE ZELENČNIKAR

Odkritje v Oswiecimu

Ko je delavec Stanislaw Slutz na svojem vrtu v Oswiecimu kopal, je našel na številne ploščice in na legitimacije v nemškem jeziku. Obvestil je ondotni muzej, muzejski delavci pa so še nadalje kopali v zemljo. Našli so okoli 6000 ploščic, kakršne so nosili logoraši oswiecimskega nacističnega taborišča, ki so delali kot jetniki za I. G. Farbenindustrijo na območju tega taborišča. Hkrati so potegnili iz zemlje tudi svežeh različnih dokumentov. Čeprav so le-ti slabo ohranjeni, so muzejski delavci ugotovili njihovo vrednost. Vendar pa niso povedali, za kakšne vrste dokumentov gre. Baje se dokumenti nanašajo na nekdanje nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz.

Intervju z zločincem

Kdo so najemniki v Kongu? Kakšna je njihova morala, za koga se borijo? Na ta vprašanja je nedavno postregel trem novinarjem z odgovori eden izmed njih – eden izmed najemnikov, zločincev, eden izmed tistih, ki imajo črnce za navadno golazen in se borijo za »svobodo zahodnega sveta«. V njegovih odgovorih se zrcali strašna pokvarjenost, katere korenine segajo v svet Hitlerja in njegove »obrambe civilizacije pred boljševizmom«.

Ni bilo ravno lahko priti v stik z »majorjem« Siegfriedom Müllerjem, načelnikom komande 52. najemniškega oddelka, ki je v Kongu operiral v letih 1964 in 1965. Naposled so ga le dobili. Sedel je v naslonjaču. Njegova uniforma je bila prepletena z vrvicami in okrašena z železnim križcem. Kadil je, srkal pijačo in z nasmeškom govoril o svojih izkušnjah v Hitlerjevem wehrmachtu, o svoji »aktivnosti« v Kongu, o svojih prijateljih, ki se borijo proti partizanom v raznih deželah Afrike itd.

V odgovorih na vprašanja, ki so mu jih zastavljali trije vzhodnonemški novinarji — Hey-

jemniška milica«. To ime bi po njegovem mnenju prišlo bolj v poštev za Južne Vietnamce, ki se borijo za svojo domovino, čeprav jih plačujejo Američani. »V Kongu pa«, je dejal, »branim Zahod, zahodno svobodo in našo zahodno ideologijo.«

Dejal je, da ga poznajo od Pekinga do Washingtona. Rodil se je leta 1920 v Brandenburg, preživel mladost v kolegiju v Goldbergu, nato je bil nekaj časa zaposlen, a v letih 1939 do 1945 je služil v wehrmachtu. Njegov oče, ki je bil podpolkovnik, je padel l. 1942 in je pokopan v Rusiji. Sam je šel na fronto leta 1939 in doživel ognjeni krst na meji med Šlezijo in Polj-

ročnika in postal instruktor. Njegov komandant v tem času je bil kapetan Gots, ki je sedaj polkovnik v Bundeswehru in ki je bil dalj časa komandant letalske baze NATO na Siciliji.

S Combejem je prišel v stik v kraju Langen v bližini Frankfurt. Ker ni bilo v Evropi kaj delati, je odšel v Južno Afriko. Toda ko je prišel tja — bilo je v juliju 1964 — je Combe moral oditi iz Konga v Madrid.

V Južni Afriki je bil zelo zadovoljen. Črnci opravljajo tam po njegovem pripovedovanju vsa podrejena opravila. V družbi belih ni črncev, nih jih v administraciji, ne v direkcijskih tovarnih. Črnci npr. ne more zavzeti kakega odgovornega mesta v državni službi, čeprav je diplomiral na univerzi. Belci imajo tam izredno visok življenjski standard. V Nemčiji stane npr. hiša 200.000 mark, a tam doli je mogoče dobiti enako za 30 do 40 tisoč mark.

Iz Južne Afrike je major Siegfried Müller odšel kot prostovoljec v Katango, kjer je kmalu postal načelnik 52. komande. V septembru ga je general Mobutu poslal v Ekvatorialno provinco. Dovolil mu je v ta

delkom odšel v okolico — v pokrajino imenovano Flandrija. Tam je odkril upornike, tako imenovane »Jeunesse«, gibanje revolucionarne mladine, ki je hotela osvoboditi domovino — bili so socialisti, veliko socialistov — lahko se reče tudi komunistov, je naglasil.

Na Mobutujevo povelje je s svojimi 40 možmi in 150 črnci odšel do Ingende, da bi izvedli operacijo »Chuapa« osvoboditev Ekvatorialne province — ki je tako velika kot ZR Nemčija.

Med potjo so srečali skupino 30 do 40 mladincev, starih med 15 do 17 let. Oboroženi so bili z loki in puščicami. Razbežali so se — zato ni bilo nikake potrebe po streljanju — o tej skupini in drugih napadih je med pripovedovanjem povedal tole:

»Menim, da smo jih v tem napadu postrelili 17. Začeli smo streljati in v nekaj minutah je bilo na tleh 28 mrtvih.

Poročnik Louw je pustil, da

so se njegovemu jeepu s tremi možmi približali nasprotniki na 300 metrov, nato je začel streljati in štirideset trupel je ostalo na tleh.

Streljali smo tudi na delavce na plantažah, ki so se nas ustrašili in zbežali. Ranjenih ujetnikov nisem hotel vzeti s seboj — vse smo postrelili. Pri zasliševanju je treba udariti, sicer ne zveš ničesar. In ko je zaslišanec povedal vse — za upornike ni zakonitosti — smo ga ustrelili. To je povsem normalno. In ko je padel, smo ga razsekali na kose. Najprej desna noga, nato leva.«

Dalje je odgovarjal, da se bori kot branilec Zahoda — zahodni hemisfere, krščanstva. Za iste »ideale« bi se lahko boril v Vzhodni Nemčiji ali pa tudi v Vietnamu. Imena mest Albertville, Stanleyville itd., omenjena v tem razgovoru, bi se po njegovem lahko spremenila tudi v imena Leipzig, Dresden itd. Veliko misli tudi na Južni Vietnam in pravi, da so nemški listi, ki pišejo o »umazani vojni«, na napačni poti. V Južnem Vietnamu ni umazane vojne, pravi, marveč je prav taka vojna, kakršno bomo lahko nekega dne videli v Evropi...

Na pripombo novinarjev, da vlada v ZR Nemčiji pripravlja posebno akcijo v Juž-

Beli najemnik poleg svoje žrtve. Takim ljudem je poveljeval major Müller.

nem Vietnamu in da se lahko vpiše v »Legijo za Južni Vietnam«, je major Müller odgovoril, da bo to storil z največjim zadovoljstvom, ker da bi to bilo kot nalašč zanj...

Zadnji boji so bili najbolj krvavi

Kdor je doživel zadnje boje na Primorskem, jih ne bo nikoli pozabil. Že to, da je sovražnik zbral okrog 30.000 vojakov proti nam, ki nas je bilo zadnje dni le nekaj sto za bojo sposobnih, pove, kaj se je takrat dogajalo.

Že prej smo vedeli in čutili, da bo kmalu konec vojne. Hkrati smo čutili in vedeli, da je lahko še pred tem tudi konec naše izčrpane kolone, ki se je v noči med 31. marcem in 1. aprilom 1945 prebijala skozi obroč v Kozjih stenah. V koloni, ki je krenila proti Tisovcu, je bilo mnogo ranjencev. Toda kolona je imela srečo. Podobno kot koloni z enotami iz italijanske divizije »Garibaldi-Natisone« je tudi koloni z ranjenci uspelo priti iz sovražnega obroča brez posebnih žrtv. Le nas ni izpustil sovražnik iz klešč...

Sovražna izvidniška letala so vso noč krožila nizko nad gozdom in v raketami osvetljevala vse območje, da bi nas izsledila. Metala so tudi lažje bombe in nas obstreljevala s strojnimi camii.

Iz Kozjih sten smo prišli na plano, na Hudo polje. Na obzorju se je že začelo svetlikati. Kmalu se je zdanilo. Koliko krvi bo preteklo, preden bo spet noč, smo premišljevali skoraj vsi tistega jutra.

Bil sem mitraljezec v četi štaba korpusa. Sam štab, prištabni oddelki, zavezniške misije in oblastni komite smo se na Hudem polju ustavili, se umaknili nekaj korakov vstran in

s tem dali prostor Gregorčičevi ter Bazoviški brigadi, da sta šli mimo nas v bočni in čelni zaščiti. Naši pogledi so se srečavali s tistimi, ki so šli mimo nas in kazali vso trpkost nevarnega položaja. Zdelo se je, da se z očmi poslednjič nemo pozdravljamo.

Zagledal sem, kako nekaj korakov pred menoj stopa v koloni »Ruskega bataljona« neka Rusinja. Na sebi je imela po večkrat ovite okoli pasu in ramen trakove z naboji. Ne spominjam se, ali je nosila tudi mitraljez ali ne, oziroma ali ga je nosil Rus pred njo, ki mu je bila pomočnik. Bila je še mlada, vzravnana, njena ponosna drža se je skladala z njeno lepoto.

Ceprav sem bil star komaj šestnajst let in o ženski nisem še imel nobenih predstav, me je močno vznemirilo čustvo usmiljenja, kakršnega do moških v tolikšni meri nisem nikoli občutil. Navsezadnje moramo biti moški, ki se bojujemo proti smrti, nanjo tudi vedno pripravljeni. Toda ta Rusinja, ki je stopala nekaj korakov proč, mimo mene... Zdelo se mi je, da njene kretnje, obraz in oči izdajajo nekaj skrivnostnega, kar bi nihče ne mogel razbrati. Zaprta usta je držala v trdnem nasmehu in resnosti, iz oči ji je sijalo neko nepojasnjivo čustvo. Nisem vedel, ali je to ponos, združen z očitkom, ali nas bodri in nam skuša pokazati, kako se bo vse dobro izteklo, ali pa se od nas poslavljala in nas zadnjič pozdravljala. Morda bere naše misli in skuša tako povedati svoje? Ne, te skrivnosti nihče ne bo nikoli odkril, razen nje same. Samo ona bi vse to lahko izpovedala...

Takoj bi stopil na njeno mesto, da bi ji za trenutek, nekaj minut in korakov pomagal. Izbire ne bo, tega dne bomo vsi lahko posegli v bojni metez. Prepričan sem bil, da bi ranil njen ponos, če bi zvedela za moje misli. Očitno je s tem svojim nasmehom pokazala pripravljenost, ki človeka dviga tako visoko nad drugimi prav v trenutku, ko zavestno stopa v obroč na življenje in smrt.

Takoj nato smo tudi mi odšli dalje. Prišli smo v bližino Gačnika pri Vojskem. Celno zavarovanje je sovražnik pustil naprej, bočno je že prej odšlo proti Mrzli rupi pri Vojskem. Štab, prištabni oddelki in komite so tisti trenutek kot glavna odšli najgloblje med sovražna zaseda...

Mučno vzdusje in popolna tišina, sekunde napetosti in negotovega pričakovanja... Ko smo se vzpeli nad Gačnikom, smo prišli na majhno jaso. Prišlo je povelje: »Prva dva mitraljezca v bočno zavarovanje!« Krenili smo vsak v svojo smer proti grmovju, mitraljeze smo imeli pripravljene za streljanje, prste na sprožilcih... Tedaj se je vsulo na nas in na vso kolono. Bočnemu zavarovanju je uspelo uničiti prvo sovražno gnezdo s težkim nemškim mitraljezom. Naša kolona se je razpršila proti grmovju. Na srečo so bili borci in oficirji, ki so bili v koloni, že izkušeni. Ne da bi kdo ukazoval, smo vsi hiteli na višje položaje. Korak za korakom smo osvajali reber za rebrijo planince, podirali in preganjali vojake, to mešanico narodnosti, ki se je natepala na Primorsko. Med vsemi so se mi najbolj gnusili četniki, ki tudi na videz niso bili ljudje, ampak živali. Po vsem telesu sem ču-

til drhtenje kot pri mrzlici, toda to ni bil strah, ampak jeza in gnus. Počasi mi je telo prešlo v popolno fazo podivjanosti. Proti sovražniku sem kar stoji spuščal kratke ali dolge rafale, večkrat sem na večjo skupino zagnal kako ročno bombo. Le včasih sem se spomnil nase in se potipal. Znoj me je oblival prav tako kot kri iz neštetihih prask. Kljub temu nisem čutil nobene bolečine. Drvel sem naprej, skupaj z drugimi. Druge izbire tudi ni bilo. Zrak je bil poln sikanja krogel, bomb in min. Posebno mine so naletele tod na izredno ugodno podlago. Kamenje okoli Vojškega vsevpriek štrli iz skope zemlje. Mine treskajo in kamenje frči...

Sovražnik je začel popuščati in se delno umikati. Toda spet je toliko, da se je ustavil v primerni razdalji. V tem peklu smrt ni prizanašala. Na obeh straneh je bilo mnogo mrtvih in ranjenih. Slišati je bilo hemiška opozorila: »Aufpassen, Kamerad, bandit schickt granate!« in špansko »Arriba Espana!«.

Pri tem preboju smo imeli mnogo mrtvih in ranjenih. Zaloge vesti so krožile od ust do ust. Tako smo zvedeli, da je padel komandant Gregorčičeve brigade Stjenka, zadet naravnost v čelo; ranjenega načelnika angleške misije so sovražniki ujeli; padel je načelnik Ozne tovariš Miro Perc-Maks. Tovarišice iz štaba korpusa so ujeli belogardisti, preoblečeni v angleške obleke, s titovkami na glavah. Vabili so jih z vzpetin: »Semkaj, tovarišice, tu ni sovražnika!« Marsikdo ni opazil zvijače prej, preden ni bilo prepozno. Načelnik sovjetske misije tovariš Ribačenko je bil ranjen. Krogla ga je zadela v piščolo za pasom. To ga je rešilo, toda košči krogel in pištole so se mu zapčili v trebušno prepono. Takrat smo Ribačenko poznali pod imenom Timošenko.

Zdaj o tem boju na kraju spopada priča pokopališče, neznanen spominski kamen na Vojščici, kjer je pokopanih 305 znanih in neznanih borcev.

Tisti dan pred poldnevom smo dosegli eno izmed najvišjih točk in s tem zasluzeno zmagali. Od tam smo si ogledovali pobočja, ki smo jih med osvajanjem korak za korakom prepeljali z našo krvjo. Sami sebi nismo mogli verjeti, da smo se resnično prebili. To nam je bilo po tolikih dneh ofenzive, ki se je vlekla že ves mesec, v up in vzpodbudo.

To najvišjo točko smo morali ubraniti na vsak način. Sovražne čelade so se že svetlikale okrog nas, na naše položaje so padale mine. Spremljal sem našega komandanta Jožeta Borštnarja, ko si je ogledoval naše in sovražne položaje. Spominjam se nekega borca, ki je prišel iz Barja k naši angleški misiji. Z brzostrelko je streljal v zrak, glavo pa tiščal v zemljo. Le malo je manjkalo, da nas ni zadel. Od groze so mu najbrž opešali živci. Vzeli smo mu orožje in ga poslali globlje v obroč, proč z bojne črte.

Zdržali smo do noči. Takrat pa smo si odprli nov izhod prek Dolenje Trebuše in Sentviške planote, kjer smo še popoldne imeli hude boje z več tisoč Nemci. S spretnim manevrom v obliki kroga smo prek Šebrelj prišli nazaj na Vojsko. To je bilo 5. aprila 1945.

»Ruskega bataljona« nisem več videl, šel je drugam. Tako tudi nisem zvedel za usodo tiste Rusinje...

VALENTIN TRATNIK

Trije najemniki iz Italije (med njimi nemški novinar)

nowsky, Scheumann in Hellmich — je povedal, da ga v Kongu imenujejo major, da pa to ni postal v wehrmachtu, marveč januarja 1965 v Kongu. Povedal je tudi, da ima še vedno potni list ZR Nemčije in da je v Kongu samo v službi kot oficir.

V odgovoru na vprašanje, kje vse je služil kot vojak pod tujimi zastavami, je rekel:

»Začel sem leta 1950, ko sem vstopil v ameriško pomorsko vojaško formacijo v ZR Nemčiji. Služba v ameriški vojski mi je zelo ugajala, ker sem v njej lahko zadostil mnogim svojim željam, česar prej nisem mogel...«

Potrnil je, da se kot nemški državljani bojuje pod tujo zastavo, ne ugaja pa mu ime »na-

ska, nato pa se je med vojno zadrževal največ v Rusiji. Pripovedoval je, kako je, preobleden v poljskega kmeta, opazoval sovjetsko mejo. To, kar se je takrat naučil, mu je s pridom služilo tudi v Kongu.

Na vprašanje, kakšno razliko vidi med letom 1941 in 1964-65, je odgovoril, da je edina povezava med temi letnicami protiboljševizem. Nad dvajset let se je boril za večji, nemški, nacionalsocialistični raj, a sedaj se bori za svoboden Zahod.

Povedal je tudi, da je bil za Hitlerjev rojstni dan, 20. aprila 1945, imenovan za poročnika. Po vojni je bil ameriški ujetnik, nato pa je vstopil v ameriške pomorske enote v okviru NATO. V teh enotah je dobil čin podpo-

namen izbrati tiste ljudi, ki jih je sam hotel. Izbral si je polovico padalcev in polovico Nemcev. Nemcem je poveljeval adjutant von Blotnitz, čigar oče je bil polkovnik nemške wehrmacht. Njegov sorodnik je bil tudi general von Melentin, zelo znan in spoštovan v Južni Afriki, ker se je boril proti osmi angleški armadi v Severni Afriki; znan je tudi po barih in restavracijah Južne Afrike.

Müllerju je Mobutu dodelil tudi majorja Haareja. Brez kakršnihkoli navodil se je odpravil v Coquendville, glavno mesto Vzhodne province. Sprehajal se je po mestu s svojimi belimi vojaki in stražil črnce. Držal se je načela — tako pripoveduje — da kdor napada, ta tudi uspeva. Od tod je s svojim od-

čno-belo risanje pretekle stvarnosti, ne izumetničenost in nerealno prikazovanje, s kakršnim se silijo nekateri pisci.

LITERARNA KRITIKA

Spiro nekaterih otroških bolezni partizanske literature, predvsem črno-belega slikanja, je literarna kritika do tovrstne literature zavzela včasih upravičeno, odklonilno stališče. To stališče se je potem avtomatično prenašalo tudi na dela, ki jim teh očitkov ne bi mogli prisojati.

Iz različnih vzrokov je prišlo tako daleč, da literatura s partizansko tematiko pri literarni kritiki ni bila deležna tiste pozornosti, kot jo zasluži in kot je pomembna za oblikovanje naše nacionalne zavesti.

pelin dvajsetletnica vstaje

Dokaz za to trditev je dejstvo, da 25 let po začetku vstaje še vedno nimamo celovitega pregleda, kaj smo Slovenci in Jugoslovani ustvarili na tem področju. To je dovolj žalostno spričo poplave priložnostnih kritikov in tudi tistih, ki se sistematično ukvarjajo z literaturo.

Ker je literatura o NOB angažirana, jo posebno mlajši največkrat proglašajo za režimsko, češ da tendenčno utemeljuje sedanjo oblast in družbo. Zato največkrat celo naš dnevni tisk in revije o pomembnih literarnih delih s partizansko tematiko raje kratkoma molče, čeprav se razpisujejo o knjigah enodnevnih, ki jih slovenski trg pokupi le nekaj sto izvodov, vse drugo pa se praši po skladiščih in knjigarnah.

Podcenjevanje del s partizansko tematiko lahko dokumentiramo. Imamo npr. pisatelja, ki se literarno udejstvuje že deset let in je napisal 6 knjig, dobil tri literarne nagrade, pa še vedno ni bil sprejet v društvo slovenskih pisateljev. Imamo tudi nekaj drugih, ki so napisali nekaj manj knjig, prav tako partizanskih, ki po mnenju nekaterih nimajo pogojev, da bi bili

člani pisateljskega društva, čeprav v društvu životvarijo ljudje, ki so napisali mnogo manj pomembnih stvari in se ukvarjajo predvsem s publicistiko.

SKRB DRUŽBE ZA PARTIZANSKO LITERATURO

V prvih povojnih letih je družba pokazala veliko skrb in pozornost za partizansko literaturo. Ta pozornost pa je z leti pojemala. Pred leti so bile nekatere slovenske založbe mnenja, da se je partizanska literatura preživela in niso pokazale nobenega zanimanja za izdajo tovrstnih del. Zato je bil ustanovljen kulturno prosvetni zavod »Borec« s svojo založbo, katerega edina skrb in naloga je bila, da razvija tovrstno književnost.

Od leta 1955, odkar obstaja, pa do leta 1965, je Borec izdal 122 knjig. Knjige so napisali mnogi domači avtorji, pisatelji, pesniki, mnogo je bilo prevodov iz srbohrvaškega jezika in precej aktualnih del iz mednarodnega revolucionarnega gibanja.

Kulturno poslanstvo te založbe je neizpodbitno. Pomembno je tudi to, da je ta založba s Kajuhovimi nagradami stimulirala in popularizirala mnogo domačih avtorjev ter partizansko knjigo približala množicam.

Založba »Borec« naj se torej naprej razvija na temeljih, na katerih je bila osnovana; bivši borci pa ji pomagajmo in z njo sodelujmo.

To je toliko bolj pomembno, ker so v naši družbi še vedno ljudje, ki jim partizanska literatura ni preveč pri srcu. Slišal sem, da je neki kulturni uradnik izjavil, da se je partizanska literatura že preživela in da ne pomeni nič drugega kakor ujikanje slovenske nacionalne zavesti.

Prav bi bilo, da bi založba »Borec«, ki se je specializirala za tovrstno literaturo, strnila okoli sebe pisatelje, ki se ukvarjajo s to literaturo, zgodovinarje in tiste, ki pi-

šejo spomine. Bilo bi zelo primerno, če bi ta založba vsaj enkrat sklicala vsaj tiste pisatelje, ki svoja dela objavljajo pri njej, na posvet o partizanski literaturi.

Tudi ideološka komisija CK je razpravljala o partizanski literaturi, vendar so bili zelo redki pisatelji povabljeni na to posvetovanje.

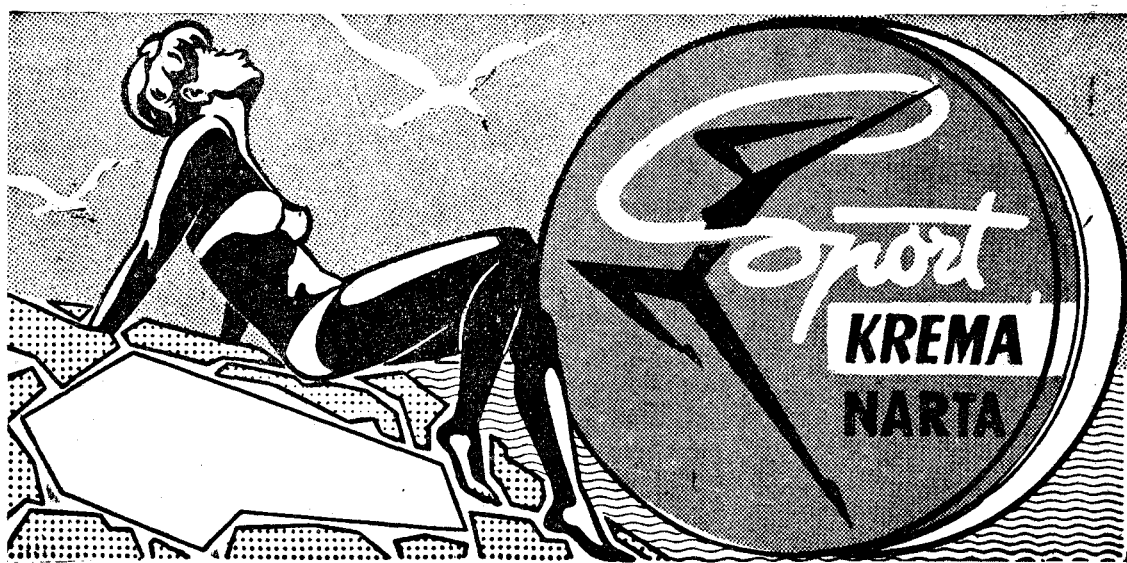
V glavnem je pisatelj, ki se je odločil, da bo obdeloval to področje, prepuščen samemu sebi, največkrat pa namesto pomoči naletel na ovire.

MLADINA IN PARTIZANSKA KNJIŽEVNOST

Nedvomno kaže največje zanimanje za partizansko literaturo naša mladina. O tem sem se osebno prepračil po šolah, kjer smo mladini brali svoja dela in imeli razgovore o boju in revoluciji. Isto navdušenje nas je spremljalo na severni meji in v izrazito partizanskih krajih. Prepričan sem se, da je naš mladi rod zdrav in dojemljiv in pripravljen prevzeti revolucionarne tradicije.

Vprašanje pa je, zakaj dopuščamo, da se kot strupen plevel razrašča med mladino kvarni vpliv zabavne kriminalne zadnjaške literature. Naš zabavni tisk nas že leta z neverjetno vztrajnostjo poneumlja, visoka moralna dediščina pa večkrat propada s partizansko tovarišijo vred. Zlastno je, da v partizanskih krajih, kjer je večina staršev otrok sodelovala v NOV, otroke spet kvarijo z verskim misticismom.

Nobena literatura, če seveda izraža resnico, ne izpričuje bolj potrebe, da spreminjamo svet, razmere in človeka, zato da bo prihodnost boljša, lepša in bolj človekoljubna. Če partizanska literatura odkriva to družbeno nujnost, povezuje naš oseben interes z družbenim in občeloveškim, tako kot ga je povezovala revolucija, potem zasluži vsestransko skrb družbe. To je eden izmed načinov, kako bomo vzgajali mladino, da jo bomo odvrnili od lažnih vrednot skomercializirane zahodnjaške prakse, lažnega upanja in od religioznih mamil, da ji bomo pokazali moralni obraz tiste družbe, za katero so milijoni ljudi žrtvovali svoja življenja.

VSAKODNEVNA NEGA KOŽE

Velikokrat se sprašujemo, zakaj imamo tako razpokano kožo. Tako vprašanje si postavimo, če nam ni vseeno, kakšno imamo na obrazu, oziroma pa vsem telesu, zlasti na rokah.

Razpoke so posledica izsušene kože, in to ne samo zgornje plasti kože, ampak tudi notranjih slojev. Ne samo da taka koža ni lepa, da se vse te razpoke vidijo, ampak je taka koža tudi zelo izpostavljena raznim infekcijam. Sami vemo iz prakse, da se take razpoke, seveda če jih zanemarimo, rade poglobijo, pokažejo se rane, hitro pride do raznih infekcij in velikokrat spremljajo vse to še bolečine. Seveda pride do tako hude stopnje le tedaj, če prvotnih začetnih razpok ne vzamemo resno. V takem primeru si moremo in tudi moramo pomagati s primerno mastno kremo, da v prvi vrsti nasiti kožo s potrebno maščobo. To pa še ni vse. Koža se mora obenem tudi navlažiti. Zato mora krema za nego grobe razpokane kože vsebovati snovi, ki mašijo in vlažijo kožo. Te snovi se vpijejo v kožo, absorbirajo iz zraka vlago in jo dajejo koži. Prav zato lahko rečemo, da je Sport krema zelo primerna krema za preprečevanje razpokane kože. Vsebuje precejšnjo količino teh snovi, ki ohranjajo kožo vedno primerno vlažno in zato mehko, gladko in zdravo.

Če pomislimo, kaj vse se lahko zgodi, če

nam koža razpoka in da vse to preprečimo z redno uporabo Sport kreme, res lahko rečemo, da je Sport krema zelo univerzalna krema, primerna za nič koliko priložnosti.

Koža na obrazu lahko razpoka zaradi sonca, mraza, vetra, dežja in snega, skratka vedno zaradi vpliva vseh vremenskih sprememb. Sonce, veter, mraz, dež, sneg, vsi izsušijo kožo, poberejo vlago in maščobo in koža začne pokati.

Z redno vsakodnevno uporabo Sport kreme pa nadoknadimo koži vso vlago in maščobo. Obenem se ustvari na površini kože tanka zaščitna plast, ki kožo še posebej varuje pred vsemi temi vplivi.

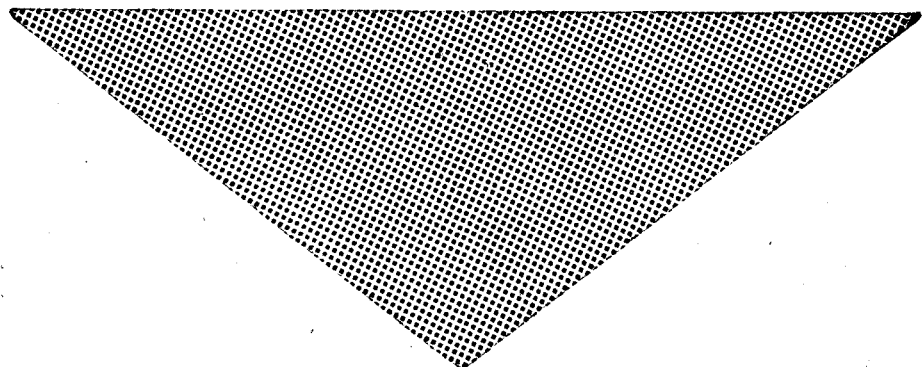
Zelo važna je ugotovitev, da Sport krema ni primerna samo za nego obraza, ampak tudi za nego vsega telesa. Poleti, ko telo sončimo, se pa lahko zelo dobro zaščitimo s Sport kremo pred sončnimi žarki. Seveda je razumljivo, da jo z enakim uspehom uporabljamo za zaščito obraza pred soncem.

Še važnejša pa je ugotovitev, da lahko Sport kremo z uspehom uporabljamo tudi za nego razpokanih rok, bodisi, da so to roke delovne žene in gospodinje, bodisi katerega koli drugega človeka, ki ima poklic, kjer trpijo roke — vedno jih lahko negujemo in zaščitimo s Sport kremo prav zaradi njenih tako raznovrstnih lastnosti.

TOMOSOV KRMNI MOTOR

Lamo

MED NAJMANJŠIMI EDEN NAJBOLJŠIH

V prizadevanju za razširitev proizvodnega programa in dopolnitev že obstoječega sortimenta so konstruktorji tovarne Tomos pričeli pred dvema letoma razvijati nov tip popularnega krmnega motorja LAMO. Iz prvega krmnega motorja, izdelanega v Tomosu pred skoraj desetimi leti, in poznejših njegovih izboljšav in dopolnitev je zdaj nastal povsem nov, sodoben izvenkrmni motor.

Pred dobrim letom je s tovarniškega traku v oddelku montaže stekla prva serija in od tedaj prihajajo iz tovarne Tomos z neznajšnim tempom nove serije teh kvalitetnih izdelkov.

Do so izdelki res kvalitetni, niso ugotovili le domači uporabniki tega motorja, temveč tudi zahtevno tržišče severne in zahodne Evrope. Zanimivo je namreč dejstvo, da je bila novemu Tomosovemu krmnemu motorju že pri njegovem rojstvu zagotovljena najboljša prodaja na zahodnoevropskem trgu. Eden izmed renomiranih švedskih proizvajalcev teh izdelkov je namreč po dolgotrajnih in preciznih preizkusih uvrstil v svoj proizvodni program krmnih motorjev Tomosov motor LAMO. To je brez dvoma veliko moralno priznanje za tovarno Tomos in njene konstruktorje, saj velja Švedska za domovino krmnih motorjev. Moralni satisfakciji se seveda pridružuje tudi ekonomski efekt. S prodorom na švedsko tržišče so se namreč tudi odprle možnosti izvoza v druge zahodnoevropske države. Tomosov krmni motor LAMO-06 N se v primerjavi s prejšnjimi modeli odlikuje s popolnoma novo konstrukcijo motorja in rekonstrukcijo njegovega spodnjega dela, mnogo večjim potisnim učinkom propelerja, enakomernejšim delovanjem motorja, zanesljivim zaganjanjem ter izvrstno zaščito motorja in njegovih zunanjih površin pred korozijskimi vplivi vode in atmosfere.

Konstrukcijske detajli motorja LAMO so izvedeni tako, da ga je moč uporabljati na skoraj vseh tipih morskih in rečnih čolnov, ki so v rabi na vseh voda sveta. Njegov motor je enovaljni, dvotaktni, z odvodom izpušnih plinov v vodo skozi vertikalno spojno cev. Hlajenje motorja je zračno s pomočjo ventilatorja, medtem ko se hladi izpušni sistem s pomočjo vode, ki jo propeler potiska skozi odprtino pod antikavicijskim rebrom.

Motor se maže, kot vsi drugi dvotaktni motorji, z mešanico olja in bencina. Gibna prostornina motorja znaša 59,6 ccm, premer valja 42 mm, hod bata 43 mm, kompresijsko razmerje 7,5:1, maksimalna moč motorja pa 4 konjske moči. Dovoljeno področje vrtilajev motorja znaša pri polni obremenitvi od 4600 do 6800 na minuto. Standardni vplinjač je Pallas G 13 s šobo številka 60. Vžig je magneten, predvžig pa je predviden na 1,5 mm pred zgornjo mrtvo točko, razmak med kontakti prekinjevalca vžiga pa znaša 0,35 do 0,45 mm. Svečka je običajno KLG F 80, Bosch 240, lahko pa je seveda tudi kakšna druga, ekvivalentna. Razmak elektrod svečke znaša od 0,5 do 0,6 mm.

Krmni motor LAMO-06 N ima dvokraki propeler, katerega premer meri 200 mm, njegov hod pa 120 mm. Redukcija obratov motor—propeler znaša 2,08:1, statična potisna sila propelerja pa 43 kp. Teža motorja znaša komaj 15,5 kg in je prav zaradi tega zelo prikladen za prenašanje. Maksimalna hitrost, ki je odvisna od vrste in obremenitve čolna, dosega tudi do 15 km na uro, poraba goriva pri polni obremenitvi pa se giblje okoli 1,6 l na uro. Rezervoar za gorivo, ki je ločen od motorja, vsebuje 12 litrov, kar zadostuje za več kot deset ur vožnje. Vožnja s krmnim motorjem LAMO-06 N je možna tudi ponoči. Priključek za osvetlitev, ki ima napetost 6 V in jakost 17 W, omogoča namreč dobro osvetlitev čolna in okolice.

V primerjavi s starimi, doslej znanimi modeli Tomosovega krmnega motorja, je dovod goriva od rezervoarja do vplinjača popolnoma

spremenjen, tako da je izključena možnost, da bi zaradi sistema dovoda goriva prišlo do zastoja delovanja motorja. Na posebnem rezervoarju je povratni ventil, povezan po gumijasti cevi z membransko vakuumsko črpalko, med povratnim ventilom in membransko črpalko pa je majhna ročna črpalka, ki rabi za to, da pri startu privede gorivo do membranske črpalke. Ta črpalka je montirana na spodnjem delu karterja in deluje pod vplivom pritiska v njem. Drugi priključek membranske črpalke je povezan z vplinjačem. Poseben rezervoar je izvrstna rešitev za daljše vožnje, kakor tudi za prenašanje motorja, razen tega pa je ločeni rezervoar tudi mnogo varnejši in prikladnejši za polnjenje. Predpisano gorivo za krmni motor LAMO-06 N je — kot pri vseh drugih Tomosovih izdelkih — mešanica bencina z najmanj 86 oktanov in motornega olja v razmerju 25:1. Za mešanje se uporablja posebno olje za dvotaktni motorje, kakršno je na primer SAE 50 brez detergenta. Kot mazivo za reduktor v ohišju propelerja je primerno olje SAE 20.

Konstrukcijske spremembe in izboljšave novega Tomosovega krmnega motorja so torej v primerjavi s starim modelom precejšnje. Motor ima približno za 20 odstotkov večjo vlečno moč, deluje pa mirneje in tiše. Popolnoma je zaprt v ohišje iz plastične mase, ki ga ščiti pred zunanjimi vplivi. Sistem hlajenja motorja je ostal v primerjavi s starim modelom skoraj nespremenjen, le ventilator

Ravnanje z motorjem LAMO je prava igra. Tako pravi tudi mali Jovica iz Metkovića, ki bo kaj kmalu nadomestil očeta pri krmilu

je bil proporcionalno prirejen glede na spreminjen motor. Izpušno cev, ki spaja izpušni kanal s prirobnico, hladi vodo skozi dvojni omot cevi. Predvsem pa je mnogo bolj praktična in konstrukcijsko mnogo bolj rešena naprava za ročno zaganjanje motorja. Težave, ki so se pojavljale na startni napravi pri starem modelu, so zdaj popolnoma odstranjene. saj nova konstrukcija z najlonsko vrvjo skoraj popolnoma izključuje vsako možnost defekta. S fiksiranjem motorja v poševni legi je moč zaščititi spodnji del motorja in propeler pred okvarami v plitvinah. Novi Tomosov krmni motor je moč priključiti skoraj na vsak čoln, saj lahko nagib motorja prilagodimo najrazličnejšim kotom krme čolna.

Tomosov krmni motor LAMO-06 N je torej popolnoma sodoben krmni motor, ki uspešno konkurira vsem sorodnim izdelkom znanih svetovnih tovarn. Še več — sodeč po rezultatih, ki jih je doslej pokazal v eksploataciji na sladkih vodah in na morju ter po mnogih tehničnih testih, izvršenih v raznih zahodnoevropskih državah, ga nedvomno lahko štejemo med vodilne izdelke te vrste v svetu.

SATURNUS

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Nato smo začeli iskati še druge reči, ki so bile povezane s o zadevo, in kmalu smo imeli pred seboj dokaze za razsežnost našega uspeha in poraz nemške vojnške službe.

Kakor smo bili domnevali, so Nemci takoj uvideli, kako življenjsko pomembni so lahko ti dokumenti, če so verodostojni, a njihovo poveljstvo, in takoj so mu jih poslali.

Nemški agenti so morali brzojavno poslati v Berlin vsebino dokumentov in opis odkritja na začetku prvega tedna v maju, akaj našli smo poznejše poročilo, ki se je nanašalo na brzojavko, ki jo je bila poslala obveščevalna služba 9. maja. V tej brzojavki je bilo mnenje obveščevalne službe o zaveznikih namerah, še preden so »izvirni dokumenti« prišli v Berlin.

Ko je obveščevalna služba v Berlinu dobila te informacije, očitno reagirala, kot smo bili upali, in zahtevala je dokaze verodostojnosti dokumentov. Zakaj prvemu poročilu iz Madrida je sledilo drugo, podrobnejše.

V njem je pisalo, da bodo še naprej poizvedovali. Toda isa je bilo malo. V Berlinu so očitno ocenili pomembnost podatkov in sodili, da so bile podrobnosti, ki so jih poslali iz Madrida, prepričljive. Popolnoma so nam nasledili!

Prvi pomembni dokument je bilo vojno poročilo, ki mu bil dodan nemški prevod pisma sira Archibalda Nyea generalu Alexandru. Na njem je bil datum 14. maj 1943 in pečat z vodilo: »Strogo zaupno! Predati osebnosti! Ne vpisati!«

Opomba je kazala, da so poročilo predali vrhovnemu poveljcu štaba admiralu Doenitzu, in 15. maja je njegov načelnik štaba zapisal nanj svoji začetnici in z modrim svinčnikom nadil križ, kar je pomenilo, da mora poročilo prebrati sam penitz. Ta je potem naredil križ z zelenim svinčnikom, dodal ojo osebnost »parafo« in številko »18«. To pomeni, da je Doenitz ebral poročilo 18. maja 1943, ko se je po obisku pri Hitlerju in ussolinju vrnil v svoj glavni stan.

Poročilo sta potem prebrala še dva druga oficirja. Sestavno je bilo takole:

PREDMET: ZAPLENJENI SOVRAŽNI DOKUMENT, ZADEVAJOČ OPERACIJE V SREDOMOZELJU

Dodatek:

- prevod zaplenjenega pisma iz imperialnega štaba generalu Alexandru;
- poročilo glavnega štaba (nemškega).

Vsebina drugih zaplenjenih dokumentov ni pomembna. Temeljita preiskava 3 Skl. je ugotovila naslednje:

1. O verodostojnosti zaplenjenih dokumentov ni nobenega dvoma. Domneva, da naj bi nam prišli nalašč v roke — kar je kaj malo verjetno — in vprašanje, ali so viražnik ve, da smo zaplenili njegova pisma, ali pa meni, da so padla v morje: vse to je še vedno predmet proučevanja. Mogoče je, da so viražnik ne ve, da smo pisma zaplenili.

Zato pa je popolnoma gotovo, da ve, da niso dosegla naslovnikov.

2. Ali bo zdaj sovražnik spremenil svoje načrte ali pa pospeši njih izpolnitev? To je bržkone nemogoče, vendar zahteva posebno pozornost.

3. Datum operacij. — Zadevo je treba imeti za nujno. Vendar imajo do 23. aprila še toliko časa, da z letalsko pošto obveste generala Alexandra o predlogu generala Wilsona, naj bi Sicilijo uporabili kot lažni cilj za napad v vzhodnem Sredozemlju. Zahtevajo, naj takoj odgovori, če je Wilsonovega mnenja, zakaj »mudi se«.

V tem primeru imperialni štab spremeni načrte za vzhodno in zahodno Sredozemlje hkrati, kar je še izvedljivo.

4. Vrstni red operacij. — Glede na to, da Sicilija ne more biti lažni cilj za obe operaciji hkrati, menimo, da bo prišlo do obeh naenkrat.

5. Področje Tobruka je najprimernejše izhodišče za operacije v vzhodnem Sredozemlju. Aleksandrija ne pride v poštev, zakaj nesmiselno bi bilo, da bi potem za lažni cilj izbrali Sicilijo.

6. Ni mogoče jasno ugotoviti, ali je potegavščina z lažnim ciljem namenjena le obdobju pred operacijami ali pa bo prišlo do lažnega napada hkrati z resničnimi operacijami.

7. Iz priloženega pisma ni jasno videti, ali naj bi se samo 5. in 56. divizija izkrcali v vzhodnem Sredozemlju (Araxos in Kalamata). Vendar pa lahko samo ti dve diviziji dobijo okrepitev pred napadom. Mogoče je tudi, da se napadalni oddelki in cilji omejijo le na to.

8. Poudariti je treba, da iz tega dokumenta izhaja, da potekajo velike priprave tudi v zahodnem Sredozemlju. To je pomembno, zakaj dobili smo dosti manj podatkov o pripravah na tem področju (zaradi njegovega geografskega položaja) kot pa iz Alžirije.

Človeka najprej prizadene dejstvo, da je šla nemška obveščevalna služba že tako daleč, da je odločno zatrdila: »O verodostojnosti zaplenjenih dokumentov ni nobenega dvoma«. Čeprav se je previdno zavarovala s pridržkom, češ da raziskuje možnost »potegavščine« in razsežnost naših poizvedovanj o usodi dokumentov, je vendarle izjavila, da je kaj malo verjetno, da gre za mahinacijo.

Prav tako je presodila, da je kaj malo verjetno, da bi zavestni spremenili načrte ali premaknili datum napada naprej. Vsi, ki imajo izkušnje o zamotnosti in celovitosti takšnih načrtov, se bodo bržkone strinjali s tem stališčem nemške obveščevalne službe.

Izjava v petem odstavku še enkrat dokazuje, kako se je treba vedno postaviti na sovražnikovo mesto, v »njegovo kožo«, tako se je treba zavedati, da ima gotovo druge podatke kot vi, kadar ga hočete potegniti.

Nemci trde, da je Sicilija nemogoče lažni cilj za napad z letotami, ki imajo svoje oporišče v Aleksandriji: bržkone zaradi razdalje, ki se jim zdi prevelika. Ko bi bili dokument brali v našem glavnem štabu, bi bila reakcija povsem drugačna. Naši poveljniki so vedeli, da razdalja ni nobena ovira in da je enote v Aleksandriji mogoče uporabiti za napad na Sicilijo, kar se je pozneje tudi zgodilo.

TRNOVA POT

Tako kot mnogi drugi se je tudi tovariš Ivan Debenc na stara leta, po več kot 37 letih življenja po svetu, vrnil v bližino kraja, kjer mu je leta 1903 stekla zibelka.

Njegova življenjska zgodba je zgodba mnogih milijonov ljudi vsega sveta in mnogih tisočev slovenskih proletarcev. Oče je bil drvar in ogiljar, živeli so na Petrovem hribu, nato so se preselili na Črni vrh, kjer je oče po materi podedoval kajžo in nekaj zemlje. Dvanajst otrok je bilo pri hiši in zato so morali drug za drugim s trebuhom za kruhom po svetu. Ivan je služil najprej za pastirja in hlapca pri okoljskih kmetih, nato je delal brezplačno nekaj časa na žagi v Loki, od tam ga je zaneslo v rudnik Sent-Janž. Oktobra 1921 je s tremi tovariši odšel iskat boljši kos kruha v vestfalske rudnike. Naučil se je nemško in se včlanil v zvezo nemške komunistične mladine. Leta 1924 je stavkal, izgubil delo in se znašel nekje na vrhu črnega znanca tistih, ki jih ne smejo nikjer sprejeti v službo. Zato je odšel v Francijo, kjer ga niso poznali. Najprej je delal v rudniku železne rude, nato v premovalniški. Leta 1926 spet stavka in spet je bil na črnom, tokrat francoskem seznamu. Čez Luksemburg se je vrnil v Nemčijo, v Vestfalijo. Medtem so nani tam pozabili in ga sprejeli na delo v rudnik. Toda 1929 se je začela tuda v Nemčiji svetovna gospodarska kriza in med prvimi je bil spet na cesti Debenc. Leta 1928 so ga v Nemčiji sprejeli v KP in ga izvolili za delavskega zaupnika...

Leta dni je prejel skromno podporo za brezposelnost. Nato so ga klicali na CK v Berlin in mu povedali, da je določen za šolanje v SZ. Potoval je v Moskvo, nato v Saratov in čez Volgo v mestec Engels, takrat glavno mesto republike volških Nemcev. V nekdanjem internatu za plemiške hčerke, enonadstropni stavbi ob pristanišču, je bila šola KOMVUZ, ki je trajala dve leti. Red je bil strog, vojaški. Učili so se zgodovine, zemljepis, politične ekonomije in zgodovine delavskega gibanja. Učni jezik oddeleka, v katerem je bil Debenc, je bil nemški. Včasih so poslali Debenco predavati v Saratov, kjer so Du-naičani gradili tovarno kombajnov.

Solo je končal 1933 in se prek Moskve vrnil v Nemčijo. V potnem listu je pisalo, da je nemški državljani Schmidt. Ko se je vrnil, se je prijavil na gosposlovski konzulat in dobil potni list, saj niso vedeli, kje je bil in kdo je. Bil je predavatelj v Vestfaliji. Konec leta so prišli na oblast nacisti, začelo se je hudo preganjanje in med prvimi se je moral umakniti v Francijo, tudi Debenc. Pol leta je bil konjar v nekem ciklusu, zatem na dve leti drvar in ogiljar. Leta 1936 so dobili delavci poziv, naj se prijavijo kot prostovoljci v Španijo. Med prvimi je bil Debenc. Poslali so ga v zavušeno vojašnico v Perpignan, kjer so se zbirali prostovoljci. Od tam so jih z avtobusi prepelali v Figueras v Španijo, kjer takrat meja še ni bila zaprta. To je bilo namreč na začetku državljanske vojne. Le včasih so jih ovirali profašistično usmerjeni orožniki. Do meje so se pripeljali z avtobusi, šli čez, tam pa so jih čakali španski avtobusi. To je bilo oktobra 1936.

Nato Barcelona, Valencia, Albacete... Končal je trime-

sečni tččaj za bolničarje v Posorubju in se zanašel na vojsku v vrstah bataljona »Čapajev« kot bataljonski bolničar. Za novo leto 1937 je Debenc ranila dumdumka v jetra in pljuča. Sele 1938 so mu iz jeter odstranili drobce in ga grdo razrezali, vendar je zdaj za silo zdrav...

Potem ko je ozdravel, so ga poslali v baterijo »Ernst Thälmann«. Postal je poročnik, baterijski komisar ali po španiskem ustroju vojske politični

je na ta način rešilo in se prebilo v domovino, kjer so postali vidni vojaški ter politični voditelji. Debenc pa so za vrnili, ker je bil bolan...

Sele 1944, ko so že močno potrebovali delavce, so jih poslali na sever Francije, da bi delali v rudnikih. Spotoma se je Debencu in še nekaterim tovarišem posrečilo pobegniti. Pridružili so se francoskim partizanom in dočakali osvoboditev.

Konec 1944 srečamo Debencu v Parizu, kjer je delal pri zbiranju naših rojakov in njihovem vključevanju v NOV. Z enim izmed transportov je od-

IVANA DEBENCA

delegat. V tej enoti je bil do demobilizacije mednarodnih brigad septembra 1938.

Znova je zgrabil za orožje in se bojeval med umikom v Francijo. Znašel se je v taborišču Vernet. Bližala se je

vojna. Sovjetska zveza je skušala rešiti prostovoljce, komisijske so zbirale tiste, ki bi šli tja. Toda Francozi zdravim niso pustili, da bi odšli. Tako je ostal Debenc v taborišču. Ranjenci, bolniki in starejši pa so prek Italije, Jugoslavije in Rumunije odstopovali v Sovjetsko zvezo, seveda z rednimi sovjetskimi potnimi listi.

Skušal je priti iz taborišča kako drugače in se je prijavil kot rudar, da bi neke delal. Francozi so jih poslali v rudnike v Andori v Pirenejih. Pod stražo v redkem višinskem zraku in ob slabi hrani so hitro obnemogli. Začele so jim otekati noge in morali so jih poslati nazaj v taborišče. Tedaj je kapitulirala Francija, prišli so Nemci in iskali delavce. Mnogo bivših »Špancev« se

šel še sam. Marseille, Gravina v Italiji, Split... Tja je prišel januarja 1945 in postal borec 5. prekmorske. Z njo je korakal skozi Liko, prišel aprila v Slovenijo, kjer so brigado razpustili, borci pa vključili v enote 7. korpusa. Debenc je postal načelnik kulturno-prosvetnega oddelka pri štabu 15. divizije.

Demobiliziral so ga konec 1945. Istega leta se je tudi poročil. Do upokojitve 1958 je bil personalni referent trboveljske cementarne, nato pa direktor industrije gradbenega materiala pri Mokronogu.

Na Španijo ga vežejo mnogi prijetni spomini. Najbolj ga je ganila ljubezen španskega ljudstva do interbrigadistov. Spominja se, kako so pri Leridi pomagali obirati olive, kako so jih sprejemali s cvetjem, darili in transparenti. Vsaka brigada je imela patronat nad skupino otrok, katerih starši so bili žrtve fašističnega nasilja. Zanje so zbirali prostovoljne prispevke in jim kupovali darila, jih vzdrževali. Vojak je imel namreč deset pezet plače na dan, oficir 20, liter vina pa je stal samo 40 centimov. Proti koncu se je vse malo podražilo, toda vseeno je bilo denarja za prispevke in za drobne potrebe. Spominja se pisem, ki mu jih je pisala neka znanka iz Tortose v francoska taborišča. V njih je poročala o divjanju fašistične policije nad ljudstvom. V Madridu so — je pisala — po kapitulaciji republike postrelili okoli 60.000 ljudi, v Barceloni pa okoli 40.000.

Zdaj živi Debenc v Škofji Loki, stanovanje ima in tudi še kar dobro pokojnino s prispevki. Se vedno aktivno dela v raznih organizacijah in je celo občinski zastavonoša prapora ZB.

M. P.

TISK GLAVNEGA ŠTABA NOB JUGOSLAVIJE PRED 25 LETI

Partizanski »Bilten«

Z datumom 10. avgusta 1941. leta se je pred 25. leti pojavila v Beogradu prva številka »Biltena«, organa glavnega (kasneje vrhovnega) štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije. »Bilten« je bil prvi uradni organ najvišjega partizanskega štaba za vso deželo. V času osvobodilne vojne je izšlo skupaj 47 števil »Biltena« v 24 zvezkih šestokrat več števil v enem zvezku. Prvih šest števil je izšlo v Beogradu v mesecu avgustu in septembru 1941. leta.

Prva številka »Biltena« je redkost, vredna posebne pozornosti.

Pojavila se je namreč v začetku vstaje, v letu 1941, ko so usmerjali partizanski boj na vso deželo iz enega središča (CK KPJ in glavni štab NOPOJ), kar je bilo še posebno pomembno.

Vsebina prve številke »Biltena« tudi nakazuje to pomembnost.

Uvodni prispevek z naslovom »Naloge narodnoosvobodilnih partizanskih odredov« v 16 točkah podrobno pojasnjuje cilj, način delovanja in notranjo organizacijo partizanskih odredov. Tako je pod točko 1 poudarjeno, da je poglobiti cilj partizanskih odredov: »...osvoboditev narodov Jugoslavije izpod okupatorjev in boj proti domačim okupatorskim agentom...« In naprej pod točko 13: »...Vsi partizanski odredi s svojimi štabi iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Črne gore, Bosne in Hercegovine, Vojvodine, Dalmacije, Makedonije in Sandžaka spadajo pod vodstvo glavnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije.«

V članku »Pohvale« v 1. številki »Biltena« je med drugim zapisano: »Izražamo našo pohvalo partizanu-mladincu, ki je v boju z nemškim fašističnim okupatorjem pri Jagodini ubil z mitraljezom 11 fašističnih vojakov in jih 7 ranil. To hrabro dejanje našega mladega partizana zasluži največje priznanje, kakršnega zasluži heroji.«

KAKO JE IZHAJAL »BILTEN«

Prva številka »Biltena« (kot drugih pet) je bila natisnjena v ilegalni tiskarni CK KPJ v Beogradu (Banjički venac št. 12). Ta številka je bila natisnjena v cirilici in nato večkrat razmnožena v raznih tehnikah širom po Jugoslaviji. Ovitke za 1. številko »Biltena« je izdelal slikar Djordje Andrejević-Kun, natisnila pa sta ga grafična delavca Slobodan Jović in Branko Popović.

Številke »Biltena«, začeni od dvojne številke 7-8 pa do konca vojne, pa so tiskali tam, kjer je bil najbližje vrhovni štab: v Užici, na Romaniji, v Foči, v Dri-ničih, v Djurdjeviću, Tari, v Bu-siji, Šipovljanih (Bos. Krajina), na Visu in končno spet v Beogradu. »Bilten« je bil za časa vojne natisnjen v različnih tehnikah, včasih v boljši tehniki kot izvirnik.

Zadnja številka »Biltena« (46-47) za november-december 1944 je bila natisnjena v Državni tiskarni v Beogradu.

TITO — UREDNIK »BILTENA«

Zanimivo je, da je 1. številko »Biltena« v celoti uredil sam vrhovni komandant NOPOJ Jo-

sip Broz Tito. V tej številki so v članku »Borbe in akcije« poudarjeni tudi naslednji podatki: »V Srbiji... vrgli v zrak via-duk pri Rajli... uničen vlak pri Kragujevcu... napad z bombami na oficirski dom v Ni-šu (padlih in ranjenih je bilo okoli 30 višjih in nižjih oficirjev...«

V Hercegovini: »...partizanski boji trajajo že mesec dni... V Bosni... proga Sarajevo—Brod je težko poškodovana...«

V Hrvatski... železniška proga proti Splitu ne obratuje... V Zagrebu... z bombami je bilo ranjenih okoli 30 fašistov...«

V Sloveniji... prekinjena železniška linija proti Jeseni-čam...«

V Vojvodini... partizani uničili vlak z vojnim materiom...«

V Črni gori... zajete so skoraj vse italijanske posadke (nad 4000 Italijanov...)

V drugih številkah »Biltena« so vsa poročila o bojih še znatno bogatejša.

Ko je pisal o pomenu »Biltena«, je vrhovni komandant Josip Broz Tito poudaril: »Poročila v »Biltenu« o bojih in uspehih v vsej deželi so imela ogromen pomen za dviganje vere in morale tako pri borcih na fronti kakor pri ljudeh, ki so živeli pod okupatorjevim nasiljem...«

Danes, četrto stoletje od prve številke »Biltena«, ta izreden vestnik partizanskega tiska vse-kakor zavzema svoje vidno mesto med dokumenti zgodovinske pisja narodnoosvobodilnega boja.

S. B.

Okrogle in oglate

Primerjanje. De Gaullovi soprogi so ob nedavnem obisku v Leningradu pokazali spomenik Petra Velikega. Gospa je — poročila pariški »Observer« — premerila s pogledom spomenik in rekla: »Peter Veliki je bil, zdi se mi, samo pet centimetrov višji kot moj mož.«

Nepričakovan odziv. V francoskem časniku »Parisien Libéré« je bil objavljen takle oglas: »Draga neznanka, sinoči sem te, žal, pozabil poljubiti. Ali mi moreš to oprostiti?« Možakar je v enem tednu prejel — 456 odgovorov od raznih deklet in žena.

Nenavadni prednostni vrstni red. V pismu bralcev v časniku »Daily Mirror« je neka bralka napisala: »Še nedavno je bil prednostni vrstni red v življenju mojega moža takšen: 1. njegova poslovna sodelavka in družabnica; 2. mačka; 3. pes; 4. najina hčerka; 5. moja mati; 6. jaz. Zapustil me je in jo odkuril s svojo družabnico.«

Britanski karikaturisti so komentirali obisk britanskega premiera Wilsona v Moskvi takole: v »Evening Standardu«: Wilson se poslavja od sovjetskega premiera Kosigina z vprašanjem: »Ali mi lahko posodiš denar za povratno vozovnico?«; v »Daily Mailu« je karikatrist upodobil Wilsona v letalu, ko se vrača domov in pravi sievardsi: »Z Vietnamom nisem imel kdove kakšne sreče, a mister Kosigin mi je posodil 50 rubljev«; v istem listu je drug karikatrist upodobil sovjetskega premiera K. signa, ki nekemu telefonira: »Wilson je zaprosil za politični azil (zavetišče), a jaz sem mu rekel, naj se vrne domov ter se hrabro spoprime z vsem, kar ga bo doletelo.«

Prve skušnje generala Ankraha, ki je nasilno prigrabil oblast v Gani. »Ne vem, zakaj politiki tako uživajo v tem...« je dejal Ankrah nekemu nigerijskemu novinarju, ko je govoril o prvih vtisih svojega vladanja v Gani.

Budni niso zaželeni... Ameriški minister za zunanje zadeve D. Rusk je govoril o težavah, ki grenijo življenje ministrom za zunanje zadeve. Med drugim je »ugotvil« tudi tole: »Naš svet je okrogel, istočasno spi na zemeljski obli samo ena tretjina ljudi. Dve tretjini sta neprenehoma budni in si verjetno kje izmišljata kakšne hudobije...« Ves svet, razen tiste tretjine, kjer so ZDA, naj bi več spal, si verjetno želi gospod D. Rusk.

Negotovost prihodnosti. Ameriški znanstvenik J. Taylor je dejal o negotovosti naše prihodnosti: »Znanost o razvoju nam sicer pove, kaj smo bili v preteklosti, ne more pa napovedati, kaj nas čaka v prihodnosti.«

Silo za ognjilo. Zahodnonemški kancler Erhard ima v poslednjih dneh na raznih zborovanjih precejšno smolo. Nedavno so ga na nekem političnem shodu mladinci hudo žalili, pa jih je tako zavrnil: »Če ne bi bil jaz po vojni napravil reda v nemškem gospodarstvu, bi vas bil, ko ste bili še v plencah, stisnil glad.«

Hierarhija moške in ženske pomembnosti v Saudski Arabiji se upošteva celó, ko gre za usmrtenje: medtem ko priznavajo moške mu »prednost«, da mu odseka glavo s »plemenitim« orožjem, ka kršno je sabija, ima ženska je »pravico«, da jo linčajo,« pravi neki francoski časnikar, ko piše o svojih vtisih iz omenjene dežele.

Srečka za kadilce... Neki angleški zdravstveni strokovnjak je dejal v nekem govoru o škodljivosti kajenja: »Vsak kadilec, ki kupi škatlico cigaret, dobi poleg cigaret še srečko. Glavni dobiček v tej loteriji je: rak na pljučih.«

Sv. Birokracija. V Brunswicku (Missouri, ZDA) so meščani sklenili pritožiti se državnim oblastem zaradi »nepopolne birokracije« svoje občinske uprave. Slednja je namreč ob neki poplavi poslala izterjevalce z motornimi čolmi, da bi izterjali od potrošnikov pristojbino za porabo — vode in to v poplavljenih hišah.

Zmerljivka. Neki angleški pisatelj se pritožuje v neki polemiki: »Izraz idealist je postal nekaj, kar je treba grajati, tako na Vzhodu kakor na Zahodu.«

Zahtevajte v trgovinah to odlično kavo. In če vam bo všeč, povejte še drugim.

Porto caffè

● **Lisica** — čuvaj. Radomir Korač iz vasi Dančevički Brdžani je lani poleti našel v gozdu komaj skoteno lisico, pobral jo je in prinesel domov. Podtaknil jo je domači psici, ki je prav tiste dni dobila mladič. Pisca je sprejela lisica, ki se ni več ločila od svoje krušne matere. Lisica se je igrala z domačimi, z domačimi živalmi in celo s piščanci, a ko je zrasla, jo je Korač privezal. Zdal nadomešča lisica psa čuvaja in to prav dobro.

● **Lani je obiskalo razne de-** žele 117.700.000 turistov, leta 1964 pa jih je obiskalo 110.151.400, kar pomeni, da je število turistov v 1965. letu naraslo za 7 odstotkov. Dohodki od turizma so 1965. leta znašali 11.460.000.000 dolarjev, 1964. leta pa 10.239.000.000 dolarjev; po- temtakem so 1965. leta dohodki od turizma narasli za 12 odstotkov. Ti podatki, ki jih je objavila Med- narodna unija turističnih organi- zacij v New Yorku, temeljijo na uradnih podatkih iz 70 za med- narodni turizem najvažnejših de-

Zanimivo

žel, — Evropo, ki je turistično še vedno najbolj privlačna celina, je obiskalo 84.400.000 ali 74,2 odstotka vseh turistov, ki so 1965. leta ob- iskali tuje dežele. Lani so znašali dohodki od turizma v Evropi 7.300.000.000 dolarjev ali 64,4 odstot- ka celotnega zadevnega svetov- nega dohodka. ZDA je lani obis- kalo 19.280.000 turistov, ki so v tej deželi porabili 847.200.000 dolarjev.

● **Otroke** — prodajajo. Član perujskega senata Juan Sea je nedavno izjavil, da v nekaterih perujskih krajih še vedno cvete trgovina z otroki. Otroke od 6. do 10. leta starosti prodajajo po ceni od 4—8 dolarjev. Sea je po- udaril, da kupujejo otroke v prvi vrsti veleposelniki, ki jih potem zlorabljajo za opravljanje težkih del.

● **Na nove odkriti strahotni** esesovski zločini. Poljska komisi- ja za preiskovanje nacističnih zlo- činov je odkrila v Lodzu doslej neznan dokazne spise o posebnem esesovskem taborišču za — otroke, v katerem so bili, poleg poljskih otrok, otroci iz vse Evrope. Otro- ke so uporabljali za zločinske medicinske poskuse, nekaj pa so jih izločili ter so jih poskušali germanizirati. Mnogo otrok so uporabljali za težka telesna dela, nato pa so jih — izčrpane — po- stopno pobijali. V tem taborišču je delovalo neko esesovsko sodi- šče, pred katerim so se morali otroci zagovarjati celo za malen- kostne in nepomembne prekrške. V omenjenih listinah so našli ne- verjetne dokaze o strahotni okrut- nosti in kar bolni perversnosti, npr.: dvoletne otroke, ki so pono- či pomočili postelje, so obsodili na — smrt.

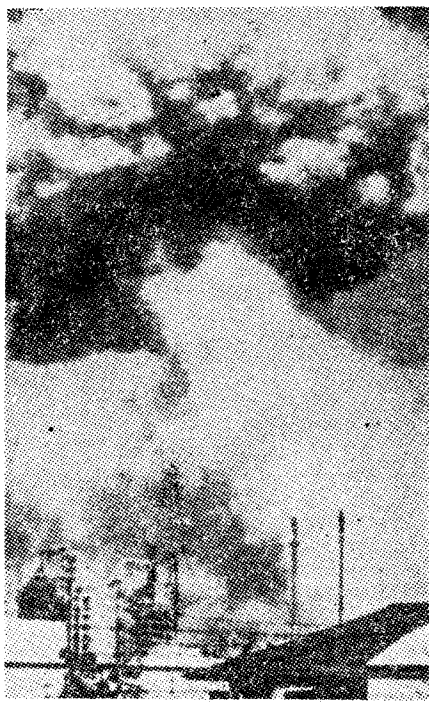
● **Na Nizozemskem Nemci ni-** so priljubljeni. Čeprav je minilo že 21 let po nemški okupaciji Ni- zozemske, Nizozemci še vedno ne marajo Nemcev. Pri zbiranju za- devnih podatkov je tretjina anke- tiranih Nizozemcev odgovorila, da so zanje Nemci najbolj zoprn na- rod na svetu. Vsi se pa še živo spominjajo nedavno pretekle sve- tovine vojne. Pa ne samo za- radi vojne, pač pa tudi zaradi nemške nadutosti jih Nizozemci ne marajo. Nemci so namreč že davno gledali in še danes gledajo na Nizozemce kot na manjvreden narod. Nemci se še dandanes ne morejo otresti skušnjave, da ne bi videli v nizozemskem jeziku zgolj komično zvenečega priveska nem- škega jezika. Nemci zanikajo go- vorno in knjižno vrednost nizo- zemščine in jo razglajajo za na- rečje spodnjeneškega jezika. Ni- zozemci pa so iznašli za Nemce zmerljivko »moif«, zmerljivko, ki jo je težko prevesti. Ta zmerljivka hoče povedati, da je Nemec nadut, da se po trebuhu plazi pred moč- nejšim, da tepta šibkejšega in da je — navkljub visoki civilizaciji in kulturi nemškega naroda — ostal v bistvu barbar.

● **Pomoč ZSSR nerazvitim de-** želam. V afriških, azijskih in la- tinskoameriških deželah gradijo, s pomočjo ZSSR, več ko 600 in- dustrijskih objektov.

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in kli- šej: CZZP Ljudska pravica, Ljubljana. Kopirarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziro- ma 15 novih dinarjev — Posa- mezna številka stane 40 din oz. 40 N. par — Naročnino pošilja na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10. Pril., p. predal 598-XI ali na šekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in no- vinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

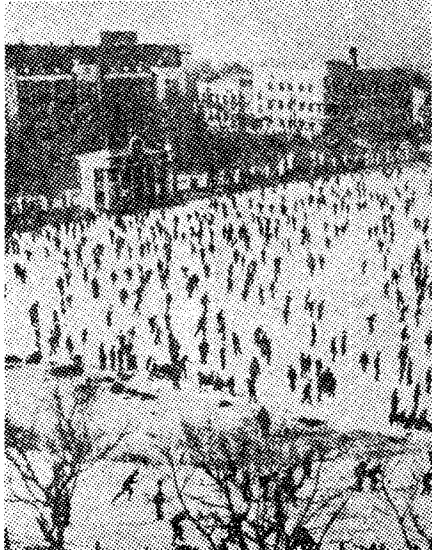
Odgovori na
»Znanje in spomin«
1. 6. avgusta 1945.
2. Kvantunska armada.
3. 2. septembra 1945.
4. Od 20. novembra 1945 do 1. oktobra 1946.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Pred 21 leti se je Japonska, zave- nica fašističnih sil Rim-Berlin-Tokio, počutila kot zver v zamreženi kletki; ameriška vojska ji je zadajala straho- vite in odločujoče udarce. Šele prvi atomski gobi nad Hirošimo (na sliki) in Nagasakijem — prvi A-bombi v zgo- vini človeštva in žal ne zadnji — sta jo dokončno spravili na kolena. — Kdaj je A-bomba porušila Hirošimo?

9. avgusta 1945 je nastopila proti Ja- ponski tudi Sovjetska zveza. Milijon rdečearmejev je vdrlo v Mandžurijo, ki jo je branila elitna japonska arma- da — okrog 700 tisoč vojakov. — Kako se je imenovala ta armada? Tudi pri Harbinu, glavnem mestu kitajske Man- džurije (na sliki), je bila strahovite boje, ki so se, kot vsi takratni, končali z japonsko vdajo.

Najhujši boji na utrjenih mejah Ja- ponske so bili od 9. do 14. avgusta 1945, po tem dnevu pa so se japonske sile vdajale brez odpora, ker so se že pri- Japonske. Kapitulacijo sta na ameriški čela pogajanja za popolno kapitulacijo bojni ladji Missouri podpisala japonski zunanji minister Šigemicu (na sliki) in ameriški general Douglas MacArthur. — Kdaj?

1. septembra 1939 si Hitlerjevi paj- daši gotovo niso mislili, kakšno usodo so namenili človeštvu in kakšen epilog bodo dobila njihova grozodejstva na nürnberškem procesu (na posnetku so od leve proti desni: Kaltenbrunner, Ro- senberg, Frank, Frick, Streicher, Funk, Schacht, von Papen, Seyss, Speer, von Neurath in Fritzsche). — Čas nürnber- škega procesa?

KAKO JE PADEL FRANC GOSENCA

Med borci 15. slovenske na- rodnoosvobodilne udarne briga- de, ki je bila ustanovljena v Metliki 28. septembra 1943 — nastala je iz dotedanjega Vzhod- nodolenjskega odreda — je bil tudi Franc Gosenca iz Radovice.

Dobro se še spominjam suh- ljatega fanta, ki je govoril v po- jočem radoviškem narečju, močno pomešanem s hrvaškimi besedami, saj je tam hrvaška meja komaj streljaj daleč. Toda ta meja je samo uradna, jezi- kovne ni, kot je ni skoraj ni- kjer med slovanskimi narodi. Spominjam se ga tudi zaradi tega, ker je bil tako suh in za- radi rumene, nezdrave polti. Poznalo se mu je trpljenje in stradanje v revščini, povrh vse- ga pa je zaradi dela za osvobo- dilno gibanje prišel še v itali- jansko taborišče. Tam so njego- vemu zdravju zadali neuničljiv udarec. Iz vsake druge vojske bi ga kot neozdravljivega bol- nika takoj poslali domov, le iz naše, partizanske, ga niso, ker je tako sam hotel. Hotel je biti z nami.

Kmalu smo ga poznali kot dobrega borca in sposobnega političnega delavca. Komaj do- bro leto je preteklo, kar je pri- šel k nam, pa je bil že komisar bataljona. Vmes je bil nekajkrat na krajšem bolezenskem dopu- stu, ko ga je bolezen le vrgla na posteljo. Spominjam se ga, kako je nekoč bruhal kri in kako so ga odpeljali kot ranjen-

ca v bolnišnico. Čez dober teden pa se je že vrnil. Med prvimi je Gosenca kot komisar bataljo- na dobil avgusta 1944 čin ka- petana.

Sredi decembra 1944 je pri- šel Gosenca spet z bolezenskega dopusta. Oglasil se je v štabu divizije, kjer so mu ponudili službo v zaledju. To je spet od- klonil in zahteval, naj ga pošlje- jo v borbeno enoto. Nikjer dru- god ni bilo zanj prostega mesta, samo v takratni divizijski udar- ni četi, pozneje jurišnem bata- ljonu. Divizijski komisar je opo- zarjal Gosenca, da je tam še bolj naporno kot v brigadi, toda Gosenca je prosil in prosil in nazadnje prišel k nam...

Sprva je še kar dobro prema- goval vse težave, ki so jih trpe- li udarniki. Navadne parti- zanske težave, pomnožene z dva, saj nas ni manjkalo pri nobe- nem napadu, povrh pa so nas pošiljali na naporne pohode da- leč v sovražnikovo zaledje. To- da pritisnil je mraz, zapadlo je precej snega, lakota nas je pe- stila, ko smo se vrnili iz Mirne k Žužemberku. Gosenca je spet začel tožiti, da ga bole pljuča, pljuval je kri, kuhala ga je vro- čina, nekaj dni je preležal na peči. Potem je moral k zdrav- niku.

Spominjam se, kaj sva se po- govarjala, ko se je vrnil. Zave- dal se je, da nikoli več ne bo zdrav. Takrat ni bilo streptomi- cina, konec vojne je bil sicer že

blizu, toda kdo naj bi vedel, ali ne bo trajalo še celo leto, saj je sovjetska ofenziva običala in Nemci so napravili protiofenzi- vo v Ardenih. V takih razme- rah bi živel najdlje še nekaj me- secev, a priklenjen na posteljo, dokončno je spoznal, da bo mor- al iz vojske. Le še nekaj dni bo trajalo, preden bodo uredili vse glede dopusta, saj je ven- dar oficir, kapetan, komisar ba- taljona.

Sredi januarja so od Trebnjega sem pritisnili na nas Nemci in do- moobranci. Nazadnje so v snežnem mezežu 19. januarja zveser za- sedli tudi Žužemberk. Naša četa, je bila za zaščitnico in se je zadnja umi- kala po cesti iz Stranske vasi proti Dvoru, nato pa na Lašče, kamor smo prišli pozno ponoči. Zelo je bi- lo mraz, pihala je burja, vmes je večasih prineslo nekaj snega. Cesta drži vzdolž Krke, ki je postala tisto noč bojni črto si poljski službo v zaledju. Razne kazni in prepriečev- nje, da tako ne gre, so počasi po- magale in zadnje mesece takih pri- merov samovoljnih odhodov ni bilo več ali pa so postali silno redki. Toda če so to delali borci, tega ne bi storili Gosenca ne kot človek ne kot oficir. Tako smo sodili. Toda četudi bi odšel, saj je bil vendar neozdravljivo bolan in bi čez nekaj dni dobil odpustnico iz vojske. Za- kaj bi sam odšel? Mislili smo tudi na možnost, da je dobil odpust- nadoma, ne da bi nam utegnil to sporočiti in se posloviti od nas, pa se nam tudi to ni zdelo verjetno, ker smo poznali njegovo tovarištvo in prijateljstvo z nami vsemi.

Leto 1942, 1943 in prvo polovico 1944 je bilo precej primerov, ko so posamezni Belokranjci ali pa tudi cele skupine večkrat odhajale brez dovoljenja za nekaj dni domov. Tam so se preoblekli, najedli, napili, obis- kali domače, potem pa so se vrnili, nekateri pa črto si poljski službo v zaledju. Razne kazni in prepriečev- nje, da tako ne gre, so počasi po- magale in zadnje mesece takih pri- merov samovoljnih odhodov ni bilo več ali pa so postali silno redki. Toda če so to delali borci, tega ne bi storili Gosenca ne kot človek ne kot oficir. Tako smo sodili. Toda četudi bi odšel, saj je bil vendar neozdravljivo bolan in bi čez nekaj dni dobil odpustnico iz vojske. Za- kaj bi sam odšel? Mislili smo tudi na možnost, da je dobil odpust- nadoma, ne da bi nam utegnil to sporočiti in se posloviti od nas, pa se nam tudi to ni zdelo verjetno, ker smo poznali njegovo tovarištvo in prijateljstvo z nami vsemi.

V vsakdanjih hudih bojih, ko so ljudje padali kot muhe in so se naše vrste hudo razredčile, smo kaj hitro pozabili tudi na Gosenca. Potem je nastopilo na sukokranjskem bojišču kratko zatišje, zamenjali so nas, od- šli smo k Toplicam na počitek in se čez nekaj dni spet vrnili. Prve dni februarja pa so borci 8. brigade, nekakšna patrulja, prinesli k nam Gosencevo komisarstvo torbico in brzostrleko. Izročili so nam te pre- mete in povedali, da so našli Go- senco mrtevga kakih deset metrov od ceste med Laščami in Dvorom. Poleg njega pa je ležala brzostrel- ka, v okviru je manjkalo polovico nabojev, hlače je imel odpete, do njega pa so vodile samo njegove lastne stopinje. Imel je več ran po telesu. Truplo so pokopali borci hi- gienskega voda, ki je pokopalval mrtice.

Osebnost sem precej spraveval o okolicih njegove smrti. Na po-

lagi različnih pričevanj sem prišel do domneve o štirih možnih načinih in vzrokih njegove smrti. Dva sta bolj, dva manj verjetna.

Prva dva, verjetnejša nači- na:

Gosenca je zavil med poho- dom iz kolone, da bi opravil svojo potrebo. Pri tem mu je spodrsnilo, brzostrelka se je sprožila in ga usmrtila. Imel je angleško, s katerimi so bile ta- ke vrste nesreče precej pogost- ne.

Gosenca je zavil s ceste z na- menom, da bi si nekje na sa- mem končal življenje ter si ta- ko skrajšal muke. Pri padcu in v agoniji so se mu hlače same odpele.

Drugi dve možnosti:

Krogla ga je zadela po na- ključju. Tisto noč so švigale krogle od vseh strani. Čez Krko so streljali sovražniki za nami, od Lašči doli pa spet drugi, ki so prodirali iz Kočevja in Veli- kih Lašč.

Ustrelil ga je lahko kak de- zertar, sovražna patrulja ali po- sameznik, ki se je prikradel za naše položaje po hosti. Po vojni se je nekdo, ki ga je Gosenca

zaradi ropa poslal pred sodišče, hvalil, kako se mu je maščeval, vendar se je pozneje med pre- iskavo izkazalo, da se je samo širokoustil.

Pred kratkim sem slišal še eno možnost, ki pa je popolno- ma brez podlage in žali zasluž- nega borca. Gre za govorice, po kateri naj bi bil zapleten v uboj Gosenca naš komendant Rudi Pušenjak-Uragan, oziroma naj bi bil kriv njegove smrti. Lahko pojasnim tole: Pušenjak in Go- senca se res nista imela preveč rada zaradi nekih starih zadev, toda kot komendant in komisar nista tega nikoli kazala in st- bila vedno v dostojnih, tovari- ških odnosih. Povrh pa je Puše- njak odšel iz svoje enote pred novim letom 1945, ko smo bili v Stranski vasi, na bolezenski do- pust k ženi v Belo krajino. To- rej najmanj tri tedne prej, pre- den je umrl Gosenca. Ves čas je bil na Radovici, kvečjemu če je kdaj odšel v Metliko. V svojo enoto se je vrnil v začetku fe- bruarja 1945, torej dobrih deset dni po smrti Gosenca.

Mile Pavlin

Borci, obiskujte predstave kinematografov, ki objavljajo svoj spored v TV 15!

● Kino Triglav, Ljubljana-Moste

23. 8. 1966 ob 18 in 20 uri — OPERACIJA TEROR, ameriški CS film. Prodaja vstopnic od 17. ure dalje
24. 8. 1966 ob 18 in 20 uri — OPERACIJA TEROR, amer. CS film. Prodaja vstopnic od 17. ure dalje. Zadržje.
25. 8. 1966 ob 18 in 20 uri — PET TEDNOV V BALONU, ameriški barvni CS. Prodaja vstopnic od 17. ure dalje
26. 8. 1966 ob 18 in 20 uri — PET TEDNOV V BALONU, ameriški barvni CS. Prodaja vstopnic od 17. ure dalje
27. 8. 1966 ob 18 in 20 uri — PET TEDNOV V BALONU, ameriški barvni CS. Prodaja vstopnic od 17. ure dalje
28. 8. 1966 ob 16, 18, 20 uri — PET TEDNOV V BALONU, ameriški barvni CS. Prodaja vstopnic od 14.30 dalje. Zadržje

● Kino Večve

24. 8. 1966 ob 20 uri — PO POTEH JUGOSLAVIJE, domači film. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje
25. 8. 1966 ob 20 uri — PO POTEH JUGOSLAVIJE, domači film. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje. Zadržje.
26. 8. 1966 ob 20 uri — LOLITA, angleški CS film. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje
27. 8. 1966 ob 20 uri — LOLITA, angleški CS film. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje

● Kino Zadobrova

24. 8. 1966 ob 20 uri — AMERIŠKA VESELA PARADA, ameriški film. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje
27. 8. 1966 ob 20 uri — FLANDRIJSKI PES, ameriški barvni CS. Prodaja vstopnic od 19. ure dalje

● Kino Zalog

27. 8. 1966 ob 20 uri — OBRACUN, domači barvni CS film. Pro- daja vstopnic od 19. ure dalje

● Kino Radio, Jesenice

23. in 24. 8. 1966 — OB PRAVEM ČASU, angl. CS
25. 8. 1966 — JUPITROVA LJUBICA, amer. barvni CS
26. 8. 1966 — KONJUH PLANINA, jugoslovanski film

● Kino Plavž, Jesenice

24. 8. 1966 — JUPITROVA LJUBICA, amer. barv. CS
25. in 26. 8. 1966 — INSPEKTOR, jugoslovanski film

● Kino Dovje, Mojstrana

25. 8. 1966 — GERONIMO, ameriški barvni CS
27. 8. 1966 — INSPEKTOR, jugoslovanski film
28. 8. 1966 — OB PRAVEM ČASU, angl. CS film

● Kino Kranjska gora

25. 8. 1966 — OB PRAVEM ČASU, angleški CS
28. in 27. 8. 1966 — GERONIMO, ameriški barvni CS

● Kino Center, Kranj

23. 8. 1966 ob 16, 18, 20 — DRAKUT MASCEVALEC, ital. barvni CS
24. 8. 1966 ob 16, 18, 20 — KORZIŠKA BRATA, ital. barvni pusto- lovski CS film

● Kino Storžič, Kranj

23. 8. 1966 ob 16 uri — POTUJOČI PEVEC, špan. barv. glasbeni ob 18 in 20 uri — NEUSTRAŠLJIVI, I. del, madž. barvni pu- stovski film
24. 8. 1966 ob 16, 18, 20 — DILEMA, premiera danskega filma

Trgovska hiša
namo
LJUBLJANA
vabi na ogled opreme za taborjenje

IZLETNIK
CELJE
AVTOTURISTIČNO PODJETJE
IZLETNIK
Celje
Nudimo vse turistične usluge in prevoze za tuzemstvu in inozemstvo.
Poslužujte se naših uslug.